

עיצוב והתפתחות אסטרטגיית ההרתעה של חזבאללה כלפי ישראל

יורם שוייצר, אורנה מזרחי וענת שפירא

המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב

בשנה שעברה מלאו 40 שנים לארגון חזבאללה ו־30 שנים להנהגתו בידי נסראללה. לאורך השנים חזבאללה התפתח מארגון טרור קלאסי לארגון רב־פנים וזהויות, המהווה גורם צבאי בעל יכולות קונוונציונליות וראש חץ של "ציר ההתנגדות" השיעי. לאורך השנים, וביתר שאת מאז מלחמת לבנון השנייה (2006), הארגון התעצם מבחינה צבאית אך נמנע ממימוש יכולותיו ההתקפיות כלפי ישראל, כשהקו המנחה של פעילותו הוא שימור וביסוס מאזן ההרתעה בינו לבין ישראל, מתוך אינטרס להימנע מהידרדרות נוספת למלחמה כוללת עימה. מאמר זה בוחן את הגורמים שהשפיעו על עיצוב "משוואת ההרתעה" בין חזבאללה לישראל, את התפתחותה ההדרגתית לאורך 40 שנות העימות בין ישראל לארגון, המבוססת על שילוב של פעילות צבאית קינטית ולוחמת תודעה, ואת מאפייניו של מאזן ההרתעה הנוכחי בין חזבאללה וישראל, במטרה ללמוד ולהבין כיצד ראוי להתמודד עם האתגר שמציב הארגון בפני ישראל. התזה המרכזית של המאמר היא שלמאזן ההרתעה הנוכחי שורשים עמוקים מראשית צמיחת חזבאללה והוא מהווה מרכיב מרכזי באסטרטגיה הנוכחית של הארגון, אך נוכח נטייתו של נסראללה לסיכונים והמציאות המשתנה, אין בכך כדי להבטיח מניעת עימות נרחב בין הארגון לצה"ל בעתיד, אשר עלול אף להתפתח לכדי מלחמה רב־זירתית.

מילות מפתח: חזבאללה, נסראללה, איראן, הציר השיעי, לבנון, טרור, גרילה, התלכדות הזירות, החזית הצפונית, נשק תלול מסלול, טילים, משוואת ההרתעה

מבוא

בתקופה האחרונה מפגין ארגון חזבאללה ביטחון עצמי הולך וגובר ויותר תעוזה מול ישראל. ביטויים מרכזיים לכך הם המערכה המשולבת הקינטית־תודעתית שניהל הארגון סביב החתימה על הסכם הגז בין ישראל ולבנון; ניסיון הפיגוע בצומת מגידו במארס 2023, אפשור שיגור קטיושות על ידי ארגונים פלסטיניים מדרום לבנון (2021–2022) והגברת החיכוכים עם צה"ל לאורך הגבול. נראה כי חזבאללה מזהה הזדמנות לשינוי מאזן ההרתעה בינו לבין ישראל לטובתו וליצירת כלי משחק חדשים. מטרתו של מאמר זה היא להציג את מקורותיה של האסטרטגיה הנוכחית של חזבאללה כלפי ישראל ואת התפתחותה, בדגש על תפיסת מאזן ההרתעה של חזבאללה כלפי ישראל. תחילה נבחנים הגורמים המעצבים את אסטרטגיית הפעולה של הארגון. בהמשך נסקרת ההתפתחות ההיסטורית של מאזן ההרתעה בין חזבאללה ובין ישראל. השילוב בין שני היבטים אלה מניח את הבסיס

להבנת מאזן ההרתעה הנוכחי בין חזבאללה וישראל, אשר נבחן בחלקו האחרון של מאמר זה, ובו גם מוצגות משמעויותיו לישראל בדגש על הסיכונים הגלומים בו.

במישור הצבאי התפתח חזבאללה לכוח גרילה ובהמשך אף לכוח צבאי, אשר בזכות מאמץ התעצמות אינטנסיבי בסיוע איראן הוא הכוח בעל היכולות הצבאיות הקונוונציונליות המאיימות ביותר על ישראל כיום.

חזבאללה החל את דרכו כארגון טרור קלאסי, אך במהלך השנים שחלפו מאז הקמתו הפך לארגון רב־פנים וזהויות. במישור הצבאי הוא התפתח לכוח גרילה ובהמשך אף לכוח צבאי, אשר בזכות מאמץ התעצמות אינטנסיבי בסיוע איראן הוא הכוח בעל היכולות הצבאיות הקונוונציונליות המאיימות ביותר על ישראל כיום. לא זו בלבד, הארגון גם נתפס כיום כראש

נכונותו לפעולה צבאית, כשהמערכה התודעתית הפכה ל"תומכת לחימה".

טענתנו השלישית היא שבשנים האחרונות תהליך ההתמסדות של חזבאללה והשתלבותו במדינת לבנון צברו חשיבות גוברת ביחס לגורמים אחרים המשפיעים על אסטרטגיית הארגון. תהליכים אלו תרמו לריסון הארגון, אשר מקדיש תשומת לב ניכרת לשרידותו ולמעמדו בלבנון. מגמת ריסון זו גם מקבלת תמיכה מגורמים נוספים המשפיעים על עיצוב האסטרטגיה של הארגון, ובהם דאגתו לשרידותו, מעורבותו במלחמת האזרחים בסוריה ורצונו בלגיטימציה בינלאומית.

תהליכים אלו, של מתיחת גבולות מצד חזבאללה כדי לשפר את משוואת ההרתעה לטובתו מחד גיסא, וריסון ואיפוק מאידך גיסא, מותירים על כנו את הסיכון לעימותים קצרים ומוגבלים שלהבנתו עלולים להתפתח למלחמה כוללת, בניגוד לאינטרס הבסיסי של ישראל ושל חזבאללה בעת הזו. זאת משום שהם מערערים את הוודאות שהעניקה משוואת ההרתעה בעבר וחותרים תחת "הבהירות האסטרטגית", שאפשרה לכל אחד משני הצדדים לצפות את פעולות האחר.

חשוב להדגיש כי המאמר מתמקד ביחסי הכוחות של חזבאללה מול ישראל ובעיצוב משוואת ההרתעה בין הצדדים. לפיכך אין בו כדי להוות סקירה היסטורית מקיפה על התפתחות הארגון או על תרומתו האישית של נסראללה לכך. כמו כן אין המאמר מבקש להציג המלצות אסטרטגיות לאופן הפעולה הראוי מול התנהלות חזבאללה, אלא הוא מתמקד בהבנת הגורמים המשפיעים על עיצוב אסטרטגיית ההרתעה של הארגון כלפי ישראל ועל התפתחותה.

הגורמים המשפיעים על עיצוב אסטרטגיית ההרתעה של חזבאללה

תפיסת הלחימה וההרתעה של חזבאללה כלפי ישראל הלכה והתגבשה לאורך השנים מראשית דרכו כמעט, וברבות הימים הפכה לאסטרטגיה המובילה של הארגון מול ישראל, כפי שהיא נתפסת כיום. בטרם נציג את תהליך התפתחות תפיסה זו ואת האסטרטגיה הנוכחית של הארגון, חשוב להבין מהם הגורמים העיקריים שהשפיעו על התפתחותה ועל מדיניות הפעלת הכוח של הארגון. עד כה מרבית הספרות הקיימת התמקדה בהשפעה האיראנית על חזבאללה או בזוהו הלבנונית. נקודת מבט זו מחמיצה גורמים נוספים המשפיעים על תהליכי קבלת ההחלטות, כמו גם את האינטראקציה ביניהם. בפרק זה מוצגת פריסה רחבה של כלל הגורמים המשפיעים על תהליכי קבלת ההחלטות של חזבאללה תחת הנהגתו של נסראללה ביחס לעימות עם ישראל.

החץ של "ציר ההתנגדות" המורחב (הציר השיעי בהובלת איראן, יחד עם חמאס והג'האד האסלאמי הפלסטיניים). יכולותיו של הציר עלולות לעמוד לרשות איראן וחברי הציר האחרים כדי ליצור מציאות שבה מתממש איום "התלכדות הזירות" בנסיבות של עימות אלים עם ישראל, שיוביל לכך שהתפרצות בחזית אחת תגרום להתקפה על ישראל גם מזירות נוספות. מאז מלחמת לבנון השנייה חזבאללה נמנע משימוש במלוא יכולותיו הצבאיות, והדברים אמורים בעיקר לגבי כוח האש שברשותו ובפרט זה המדויק, המכסה את כל העורף הישראלי. עם זאת וכאמור לעיל, בתקופה האחרונה הארגון מגלה תעוזה רבה יותר, ולא ברור אם הימנעות זו תימשך. בבסיס האסטרטגיה של הארגון בהתמודדות עם ישראל עומדת כיום "משוואת הרתעה" הדדית שהתבססה בינו לבין ישראל, אשר שורשיה ניטעו מראשית דרכו של הארגון. כדי להבין לעומק את המשוואה הזו נציג תחילה את הגורמים המשפיעים על עיצוב אסטרטגיית הלחימה ותפיסת ההרתעה של חזבאללה. עם גורמים אלו ניתן למנות בראש ובראשונה את יחסי הארגון עם איראן, בצד השיקולים הנוגעים ללבנון, נוכח מעמדו והתבססותו במערכת הלבנונית. לצד זאת הארגון מושפע בעיצוב תפיסתו גם מגורמים נוספים הזוכים לרוב להתעלמות, ובהם הצורך שלו בשרידות, יחסי הכוחות שלו מול ישראל, ההתפתחויות האזוריות והצורך שלו בלגיטימציה בינלאומית. מאמר זה סוקר גם גורמים אלו ודן באינטראקציה ביניהם. לאחר הצגת הגורמים נבחנת ההתפתחות הכרונולוגית של משוואת ההרתעה בין הארגון לישראל, תוך התייחסות לארבע תקופות מרכזיות: העשור הראשון לקיומו של הארגון; התקופה שבין חיסול מזכ"ל הארגון מוסאוי ותחילת כהונתו של נסראללה ועד הנסיגה מלבנון; התקופה שבין הנסיגה מלבנון לבין מלחמת לבנון השנייה; והתקופה ממלחמת לבנון השנייה ועד היום. הבנת הפרספקטיבה ההיסטורית של התפתחות משוואת ההרתעה הדרכים שבהן נהג חזבאללה להרחיב אותה מניחה את הבסיס לחלקו האחרון של המאמר, שבו מוצג מאזן ההרתעה הנוכחי בין חזבאללה וישראל, תוך בחינת היתרונות הגלומים בשימורו לצד הסיכון להפרתו על ידי מי מהצדדים.

המאמר מבקש לקדם שלוש טענות מרכזיות. הראשונה – תפיסת ההרתעה הנוכחית של הארגון נטועה היטב באסטרטגיה שלו לאורך השנים. השנייה עוסקת בשימוש המשולב של חזבאללה באמצעים צבאיים (קינטיים) לצד לוחמת תודעה, כאשר לאורך השנים היחס בין שני מרכיבים אלה השתנה: בתחילת הדרך, בשל חולשת הארגון היה לכלי התודעתי משקל רב יותר לצד פעולות הטרור, אך ככל שהארגון התעצם כך גברה

התחזקות מעמדו של נסראללה הפך שיח הבכירים הזה לתיאום והתייעצויות ופחות להכתבת מדיניות, כאשר נסראללה נתפס בעיני האיראנים כמומחה מספר אחת לישראל, שיש להתייחס לעצותיו בכובד ראש ולא לראותו כפקיד הממלא הוראות מוכתבות (Al-Salhy, 2020). בעשור האחרון הלכה והתבססה בקרב גורמים בישראל ובמערכת הבינלאומית הערכה כי איראן מציידת ומטפחת את הכוח הצבאי של חזבאללה כדי שיעמוד לשירותה ב"יום פקודה", כלומר ראיית תפקידו העיקרי של חזבאללה במתן מענה, אם וכאשר ישראל תחליט לקדם תקיפה צבאית רחבה נגד מתקני הגרעין של איראן (אל"ם ט' ואל"ם ר', 2023). על פי תפיסה זו, בתרחיש של תקיפה ישראלית באיראן חזבאללה יגיב במתקפה רחבה על העורף הישראלי כדי להצית מלחמה רב-זירתית בין ישראל לבין הציר השיעי ואף מעבר לו, כשבשנים האחרונות ציר ההתנגדות המורחב כולל באופן ברור יותר, לצד גורמי הציר השיעי, גם את חמאס ואת הג'האד האסלאמי הפלסטיני (INSS Israel, 2021). בתרחיש זה תפקידו המרכזי של חזבאללה, שהפך לגורם בעל היכולות הקונוונציונליות המאיימות ביותר על ישראל, מכתוב לארגון ולהנהגה בטהראן יתר זהירות בשימוש ביכולותיו עד "יום הפקודה", כדי לשמור לעת הצורך. להערכתנו, תפיסה זו משתלבת בהיגיון העומד בבסיס שאיפת הארגון לבסס את מאזן ההרתעה מול ישראל, ומייצרת עבורו "מרחב נוחות" מול ההנהגה האיראנית, שאינה דורשת מחזבאללה להגיב בפעולות לאורך הגבול הלבנוני בתגובה לתקיפות הישראליות התכופות נגדו מצד ישראל, במסגרת המערכה המתנהלת ביניהם.

מעמדו הדומיננטי של חזבאללה בלבנון –

במקביל למחויבותו של הארגון לאיראן, לאורך השנים הלך והתבסס מעמדו במדינה הלבנונית, וכיום הוא מהווה גורם כוח מרכזי ומשפיע ביותר במדינה. העמקת הקשר והזהות בין הארגון לבין לבנון על כלל עדותיה משפיעות גם הן על מערכת שיקוליו של הארגון, ותופסות מקום חשוב בסדר העדיפויות שלו ככל שהוא מתבסס ומתמסד בתוך לבנון. מדובר בתהליך הדרגתי המתקיים בשני ממדים במקביל. מצד אחד, כגורם כוח המשולב במערכת הפוליטית הלבנונית ולרוב גם זה המוביל אותה (בייחוד לאורך כל תקופת נשיאותו של מישל עאון, בשל הברית של חזבאללה עם מפלגת הנוצרית), ומצד שני כגורם עצמאי בעל אינטרס ארגוני אוטונומי, אשר מעבר ליכולותיו הצבאיות העצמאיות יש לו תרומה חשובה וייחודית במכלול הכלכלי-חברתי, בעיקר עבור האוכלוסייה השיעית, במסגרת פעילות הדעווה שלו. חזבאללה מספק לאוכלוסייה השיעית סיוע כלכלי ואת כלל השירותים הנדרשים לניהול חייהם (חינוך,

חזבאללה ככלי בשירות איראן – לחזבאללה

מחויבות עמוקה לאיראן, שהיא מורת דרך ומשפיעה מרכזית על כלל שיקוליו, ובפרט מול ישראל. הארגון קשור בטבורו למשטר האסלאמי של חכמי ההלכה, אשר בחסותו ובסיועו הוא הוקם ב-1982 כצעד ראשון במסגרת המאמץ האיראני לייצא את "המהפכה האסלאמית", תוך ניצול המצב הכאוטי בעקבות מלחמת האזרחים בלבנון ומלחמת לבנון הראשונה עם ישראל (קורץ ועמיתיה, 1993; שי, 2001; שפירא, 2000, 2020; Shapira, 2021). מראשית ימיו של הארגון הייתה איראן מקור השראה ומודל לחיקוי עבורו. אלו נבעו מזהות הדתית-שיעית ומאימוצה של האידיאולוגיה הדתית-פוליטית האיראנית של שלטון איש הדת (ולאית אלפקיה) (כנאענה, 2021; Kizilkaya, 2019). לאורך השנים איראן הייתה ונותרה משענתו הכלכלית והצבאית העיקרית של הארגון. עיקר תקציבו הרשמי של חזבאללה מגיע מאיראן (בשנים האחרונות מוערך בכ-700 מיליון דולר בשנה, מתוך תקציב רשמי של כ-1 מיליארד דולר) וכך גם הסיוע הצבאי הזורם לחזבאללה באופן קבוע בכל דרך אפשרית. הסיוע נמשך גם בעיתות של קשיים פנימיים ומצוקה תקציבית באיראן. האיראנים דואגים לאימונו ולחימושו של הארגון באמצעים המתקדמים ביותר שברשותם (טילים ורקטות מכל הסוגים, כולל מדויקים, כלי טיס בלתי מאוישים ומערכות הגנה אווירית) (Levitt, 2013). מאמצי ישראל לעצור משלוחים אלה במסגרת המערכה בין המלחמות (המב"ם) זוכים להצלחה חלקית ואינם מרפים את ידי הארגון ואיראן.

מאמץ איראני מתמשך זה הוביל להפיכתו של חזבאללה לא רק לזרוע הצבאית השילוחית העיקרית של איראן במזרח התיכון אלא גם לחוד החנית של הציר השיעי בהובלתה. אך לא רק עוצמתו הצבאית של הארגון מבוססת על הסיוע האיראני אלא גם תפיסות הלחימה שלו, המעוצבות בסיוע מפקדים, מומחים ויועצים איראנים. הבולט בין יועצים אלה, בעיקר בשני העשורים האחרונים ועד מותו (בינואר 2020), היה מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה (האחראי ליצוא המהפכה אל מחוץ לאיראן) קאסם סולימאני, אשר ניתן לייחס לו תפקיד מרכזי בגיבוש אסטרטגיית המאבק של חזבאללה בישראל ומדיניות הפעלת הכוח מולה (Levitt, 2021). כך למשל, סולימאני הגיע ללבנון במהלך מלחמת לבנון השנייה ב-2006 על מנת לסייע לחזבאללה לנהל את המלחמה, לצד נסראללה ועמאד מורנייה (Shapira, 2021). ברבות השנים וככל שהתבסס מעמדו של נסראללה בארגון, העמיק גם הקשר האישי בינו לבין ההנהגה הבכירה בטהראן ובעיקר עם המנהיג העליון ח'אמנאי, אשר עימו הוא מקיים שיח קבוע. עם

בקיעים בין חזבאללה לבין "הזרם הפטריטי החופשי" הנוצרי, ששיתף עימו פעולה עד כה, והארגון מתקשה להביא להרכבת ממשלה לטעמו ולבחירת מועמד לנשיאות, סולימאן פרנג'ייה (מזרחי, 2022א').

מעמדו הדומיננטי של חזבאללה בלבנון, שנבנה בהדרגה לאורך השנים, בצד מחויבותו לאוכלוסייה הלבנונית בכלל ולמגזר השיעי התלוי בו בפרט, העלו את מידת אחריותו למדינה הלבנונית ולכלל תושביה. כל אלה משפיעים על שיקוליו ומכתיבים יתר זהירות וריסון במדיניותו כלפי ישראל. הדבר מקבל חיזוק לנוכח התפיסה הרווחת בישראל ובאה לידי ביטוי פומבי בדברי בכירים בממשל ובצבא, כי מדינת לבנון תיתפס כאחראית לכל פעולה של הארגון נגדה, וכי צפויה פגיעה קשה ביותר בתשתיות ובאוכלוסייה בלבנון בכל עימות בין ישראל לחזבאללה (בין השאר בשל השימוש שעושה הארגון באוכלוסייה האזרחית כמגן אנושי) (אייכנר, 2022; אייכנר וזיתון, 2020; הכהן, 2022). לכן חזבאללה אינו יכול לא להביא בחשבון איומים ישראלים אלה, בייחוד כיום, כאשר הולכות ומתחזקות בקרב אוכלוסיות רחבות בלבנון, ואפילו בקרב מיעוט מבין השיעים, טענות ביחס להשפעה השלילית של מאבק חזבאללה בישראל על מצבה של לבנון. מנגד, הכורח של נסראללה מול טענות אלה הוא לבסס את מעמדו של הארגון כ"מגן לבנון", שדוחף אותו ליצור חיכוך עם ישראל עד כדי נטילת סיכונים שיכולים להוביל לתוצאות שנראה כי אינן רצויות מבחינתו. מקרה מבחן מרכזי לכך מהעת האחרונה הוא התנהלותו של נסראללה בסוגיית ההסכם לסימון הגבול הימי בין ישראל ללבנון, שנחתם באוקטובר 2022. המצב הקשה בלבנון והביקורת הפנימית כלפי חזבאללה הובילו להחלטת הארגון לקדם את חתימת ההסכם, בציפייה שיניב בעתיד רווחים כלכליים ללבנון, אבל בליווי איומים בשימוש בכוח צבאי אגרסיבי כלפי ישראל, לא רק כדי ללחוץ עליה לחתום על ההסכם בתנאים המיטיבים עם תביעותיה של לבנון אלא במשתמע גם כדי לשקם בעיני הציבור הלבנוני את מעמדו השנוי במחלוקת של חזבאללה כ"מגן לבנון" (שוייצר ועמיתיו, 2022).

שרידותו של הארגון – בשלושת העשורים האחרונים הצליח חזבאללה להפוך ממיליציה לכוח הצבאי היחיד בלבנון שאמצעי הלחימה שברשותו עולים עשרות מונים על יכולותיו של צבא לבנון (צל"ב) החלש והמוגבל. מעבר לכוחו הצבאי של הארגון ולוחמיו עומדים לרשותו עשרות אלפי חברי תנועה ועובדים במערך מעין מדינתי פוליטי-חברתי-כלכלי שהוא מוביל ומממן כ"מדינה" בתוך מדינת לבנון, המתפרנסים בזכות הארגון. בד בבד, התעצמותו והתרחבותו של הארגון העלתה את מידת פגיעותו וכן את רמת האחריות שלו כלפי

בראות, תעסוקה, חשמל, מים, פינוי אשפה). אספקת שירותים אלה נועדה, לפי תפיסת הארגון, לחזק את יכולתם להתמיד בתמיכתם ב"התנגדות" ולהמשיך את המאבק בישראל (כנאענה, 2021). חשיבותו של סיוע זה הלכה וגברה ככל שהחמיר מצבה הכלכלי של לבנון. כך הפך חזבאללה לספק השירותים היחיד והאמין ביותר עבור אוכלוסייה זו, תוך ניסיונו להרחיב את תמיכתו הכלכלית-חברתית גם לאוכלוסיות נוספות בלבנון ולא רק ללבנונים השיעים, שתלותם בו רבה מאוד בשל היותו הגורם המרכזי הנוכח בחייהם מלידתם ועד מותם (מרכז המידע למודיעין ולטרור, 2021; Norton, 2018; Ghaddar, 2020).

מעמדו הדומיננטי של חזבאללה בלבנון, שנבנה בהדרגה לאורך השנים, בצד מחויבותו לאוכלוסייה הלבנונית בכלל ולמגזר השיעי התלוי בו בפרט, העלו את מידת אחריותו למדינה הלבנונית ולכלל תושביה.

חזבאללה התמודד לראשונה בבחירות לפרלמנט הלבנוני ב-1992. עם זאת, השפעתו של הארגון על תהליך קבלת ההחלטות בלבנון גברה בעיקר בעקבות הצלחתו ללכד סביבו מחנה פוליטי – 'מחנה ה-8 במרץ' – החל מ-2006. מסגרת זו העניקה לחזבאללה את היכולת להשפיע על הפוליטיקה הפנימית, ואף ביתר שאת מאז 2016, כשהפך לשותף מרכזי לבחירתו של הנשיא הנוצרי מישל עאון והקים עם שותפיו ממשלת רוב, כשהוא שולט על סדר היום שלה (Ghaddar, 2016). עם זאת, המשבר הכלכלי הקשה שבו נתונה לבנון מאז 2019 – אשר בעקבותיו קרסה כלכלתה והיא הפכה למדינה חדלת פירעון שיותר מ-80 אחוזים מתושביה נמצאים מתחת לקו העוני – השפיע גם על מעמדו של חזבאללה בלבנון. הקריסה הכלכלית, ובפרט הטראומה בלבנון לאחר הפיצוץ בנמל ביירות באוגוסט 2020, לנוכח תוצאותיו הטרגיות (218 הרוגים, אלפי פצועים ונזק נרחב למבנים ורכוש), הובילה להתרחבות הביקורת הציבורית גם כלפי חזבאללה, בשל אחריותו למצב הקשה (מזרחי ושוייצר, 2020).

ביטוי מעשי לכך ניתן בתוצאות הבחירות האחרונות לפרלמנט במאי 2022. בבחירות אלה הצטמצם מספר המושבים בפרלמנט של מחנה חזבאללה מ-71 ל-60 ועלה מספרם של מתנגדיו הדורשים שינוי, אף כי לא בהיקף שמספיק להרחקת חזבאללה ממוקד קבלת ההחלטות וללא הנהגה ברורה לאופוזיציה החדשה נגדו, מעבר למתנגדיו המוכרים מהמגזר הנוצרי (מזרחי ושוייצר, 2022). בתוך כך מסתמנים בשנה האחרונה

צה"ל" מרצועת הביטחון. בנאומו זה השווה נסראללה את עוצמתה של מדינת ישראל לקורי עכביש וטען כי ישראל מצטיירת כבעלת עוצמה צבאית ועליונות טכנולוגית, אך החברה הישראלית העייפה ממלחמות לא תעמוד בעוד מתקפות טרור, אינה מסוגלת לספוג נפגעים וסופה שתקרוס לתוך עצמה.

במקביל לשימוש לצורכי המאבק על התודעה, נראה כי המעקב אחר המצב בישראל נועד בראש ובראשונה להבנת יחסי הכוחות מולה ולאתור סיכונים והזדמנויות עבור חזבאללה. דוגמה בולטת מהעת האחרונה היא ההתבוננות של נסראללה על השלכות הוויכוח הפנימי הנוקב בתוך ישראל סביב הרפורמה המשפטית והמחאה הרחבה נגדה, אשר חיזקו את התחושה הכוזבת שלו כי המחלוקת הפנימית פוגעת ביכולותיה הצבאיות של ישראל להתמודד עם האיומים מבחוץ, ועודדו אותו להסתכן יותר מבעבר. בנאומו מ־10 במרס 2023 התייחס נסראללה לעימותים הפנימיים בישראל בעקבות המחאה הרחבה בשל קידום הרפורמה או המהפכה המשפטית, בטענה כי אירועים אלה יובילו להיעלמותה של ישראל והיא לא תשלים את שנתה ה־80. ביטחונו העצמי המופרז עמד ברקע לקידומו באופן חריג של פיגוע בתוך שטח ישראל (13 במרס 2023), אם כי גם הפעם חזבאללה עדיין נזהר שלא לקבל אחריות רשמית על האירוע, מחשש מפני התגובה הישראלית (מזרחי ושווייצר, 2023א).

החוקר אופק איש מעט מסביר כי ההתנהגות של חזבאללה מול ישראל דינמית ומגיבה להקשר שיוצרת המדיניות הישראלית. כדי להתמודד עם המדיניות הישראלית פועל חזבאללה על פי שלושה עקרונות: תגובתיות – ביצוע פעולה בתגובה לפעולות של ישראל, כאשר ישראל היא שקובעת את ההקשר הקונקרטי; מידיתיות – חזבאללה פועל על מנת לגבות מישראל מחיר ההולם את תוצאות הפעולה של ישראל נגדו; ובהירות – חזבאללה שואף להשיג בהירות אסטרטגית ביחס לפעולותיו, וזאת במטרה להגיע להסכמות שימנעו הסלמה. דפוס ההתנהגות הזה נכון הן לרמה הטקטית והן לרמה האסטרטגית, משום שפעולות שאינן עומדות בדרישות אלו כרוכות בסיכון רב להידרדרות להסלמה (איש מעש, 2017).

מחויבות חזבאללה לציר ההתנגדות – מעמדו

המרכזי של חזבאללה בציר השיעי חושף אותו גם להשלכות הנובעות מההתפתחויות האזוריות, ובייחוד מהאירועים הפנימיים בקרב שותפיו. כל אלה משפיעים על עיצוב האסטרטגיה של הארגון ועל שיקוליו בהפעלת הכוח שלו מול ישראל. במקרה של מלחמה כוללת בין ישראל לבין חזבאללה, שעלולה להתרחב ולכלול את

פעיליו כדי לשמר את נאמנותם לו, בפרט נוכח המצב הקשה שאליו נקלעה לבנון בשנים האחרונות. בתוך כך למשל, לחשבון ההוצאות של חזבאללה נוסף בעקבות מעורבותו במלחמה בסוריה סעיף הסיוע למשפחות פעיליו שנהרגו במלחמה ומימון הטיפולים הנדרשים לאלפי הפצועים במהלכה.

לפיכך, שיקול חשוב עבור הארגון מהוות ההשלכות של כל מהלך שלו על עצם שרידותו, לנוכח האיומים העומדים לפתחו הן מבית והן מחוץ. בתוך לבנון ובמסגרת הביקורת המתרחבת כלפי הארגון נשמעות לאחרונה טענות, בעיקר מצד גורמים במחנה הנוצרי ובקרב גוש השינוי החדש בפרלמנט, בדבר הצורך לפרוק את חזבאללה ממשקו (מזרחי ושווייצר, 2022; Middle East Monitor, 2022). אלה רואים בכך צעד חשוב ומתחייב במסגרת המאמצים לשיקומה הכלכלי, הפוליטי והחברתי של לבנון. מדובר בראש ובראשונה ביכולותיה הצבאיות המוכחות של ישראל ובעוצמת הפגיעה החמורה הצפויה ללבנון ולאזרחיה, מעבר לפגיעה בנכסיו של הארגון בתרחיש של הידרדרות לעימות נרחב. הדבר בולט עקב הניסיון המר של לבנון בכלל ושל נסראללה בפרט, כאשר בתום מלחמת לבנון השנייה הוא הודה כי אילו ידע את תוצאותיה מראש היה נמנע מליזום את הפעולה שהובילה להחלטה בישראל לפתוח במלחמה (נחמיאס, 2006).

יחסי הכוחות מול ישראל – מכלול מרכזי וחשוב

בשיקולי חזבאללה בעיצוב המאבק בישראל מהוות כמובן גם ההתפתחויות בצד הישראלי ועוצמתו של צה"ל. יש להדגיש כי חזבאללה תופס את עצמו כארגון המצוי במגננה מול ישראל התוקפנית, הבלתי צפויה ובעלת השאיפות להשפעה בלבנון. על כן נסראללה חושש כי אם לא יגיב להפרה ישראלית של משוואת ההרתעה, הדבר יכרסם בה ויאפשר לישראל להמשיך לערער אותה, ולפיכך הוא מגיב על מה שנתפס בעיניו כהפרה, במטרה לקבע את משוואה זו ולמנוע את ערעורה (איש מעש, 2017).

כצרכן נלהב של התקשורת הישראלית בוחן נסראללה באופן קבוע את חוזקותיה וחולשותיה של ישראל, ובנאומיו ניתן למצוא תימוכין לכך כשהוא מתייחס ליכולותיה הצבאיות של ישראל; לתפיסת הביטחון שלה; למצבה הכלכלי; לקשריה עם ארצות הברית ולמעמדה בזירה הבינלאומית; למדיניותה האזורית; ולמידת חוסנה של החברה הישראלית. בנאומיו מקדיש נסראללה מקום נרחב לחולשותיה של ישראל במסגרת המערכה התודעתית שהוא מוביל נגדה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בולט בהצגת חולשת החברה הישראלית באמצעות המושג "קורי העכביש", שבו השתמש לראשונה בנאום הניצחון בבית ג'ביל (26 במאי 2000) בעקבות נסיגת

שחרור פלסטין בידי העם הפלסטיני כבר מראשית דרכו. כבר בשנות ה־90 הקים חזבאללה את יחידה 1800, שנועדה לתמוך בארגוני טרור פלסטיניים ולהחדיר את פעילי חזבאללה לשטח ישראל לצורך איסוף מידע וביצוע פיגועים. אנשי היחידה אימנו פעילי טרור פלסטינים בטקטיקות שונות ובכללן חטיפות, סיכולים ממוקדים ואיסוף מידע מודיעיני (Shay, 2017).

לאחרונה בולטת יותר החשיבות שמייחס הארגון לליכוד השורות בקרב גורמי חזית ההתנגדות כמכפיל כוח במאבק עם ישראל. בתוך כך וביתר שאת מאז מבצע שומר החומות (מאי 2021), הולכים ומתרחבים הפרסומים הפומביים וההתבטאויות בדבר התיאום ושיתוף הפעולה בקרב גורמי "חזית ההתנגדות המורחבת", הכוללת נוסף על גורמי הציר השיעי את גורמי ההתנגדות הפלסטיניים, ובראשם חמאס והג'האד האסלאמי. בתוך כך ביירות הפכה בשנתיים האחרונות למקום מושבו של חמ"ל משותף של מרכיבי החזית, ולשם מגיעים אנשי ההנהגה של גורמי ההתנגדות הפלסטיניים ובכירים איראנים להתייעצויות ולתיאום, תוך מתן ביטוי למעמדו המיוחד של חזבאללה במסגרת הציר ולתפקידו המרכזי ביצירת מערכה רב־זירתית נגד ישראל. כך למשל, באירועי הרמדאן (אפריל 2023) שהו בביירות במקביל מפקד כוח קודס האיראני והנהגת חמאס והג'האד האסלאמי הפלסטיני (דקל, 2023).

שיתוף פעולה זה מעצים את האיום על ישראל בעקבות האופציה להתלכדות הזירות ומשרת את האינטרסים של חזבאללה במאבק בישראל, אך בה בעת הוא יוצר גם עבורו אתגר בשל הצורך להוכיח את תרומתו למאבק הפלסטיני. בהקשר זה בולטת במיוחד הדילמה של הארגון בשל ניסיונותיהם של הפלגים הפלסטיניים לפתוח חזית נגד ישראל מדרום לבנון. בחודש רמדאן האחרון, ירי 34 רקטות מדרום לבנון לישראל (6 באפריל 2023) העמיד את הארגון בדילמה: מצד אחד, יש בכך כדי לתרום להחלשת ישראל ולהרתעתה כמו גם לספק מענה, ולו חלקי, לאלה הדורשים מהארגון לחזור לפעילות יזומה נגד ישראל; מצד שני, הדבר מטיל איום על מידת שליטתו של הארגון במרחב זה, שמעורר חשש להסלמה בנסיבות ובזמן שאינם נוחים לחזבאללה.

מעמדו של חזבאללה בזירה הבינלאומית –

התמסדותו של חזבאללה במערכת הלבנונית העלתה גם את החשיבות שמייחס הארגון למעמדו ולדימויו בזירה הבינלאומית כתנועה פוליטית לגיטימית, ולא רק כארגון טרור. ואולם בעוד הארגון רגיש יותר לביקורת כלפיו בזירה הבינלאומית ומעוניין לבסס את הלגיטימציה לפעולותיו, הרי בשנים האחרונות דווקא הצטרפו

איראן, סוריה, עיראק ותימן, אשר מארחות את ארגוני ציר ההתנגדות השיעי, צפויות השלכות אזוריות וייתכן שאף גלובליות, והדבר צפוי להשפיע על שיקולי חזבאללה ואיראן (Levitt, 2021).

• הסיוע של חזבאללה לשותפיו לציר –

זה בולטת במיוחד השפעתה של מעורבותו ארוכת השנים במלחמת האזרחים בסוריה להצלת משטר אסד על מידת הריסון שקיבל על עצמו מול ישראל. המעורבות המשמעותית של חזבאללה במלחמת האזרחים הסורית התחוללה במחצית הראשונה של 2013, לנוכח הערכת איראן וחזבאללה כי גברו האיומים על שרידותו של משטר אסד, וכך גם האיומים על האינטרסים העדתיים־דתיים שלהם בסוריה. חזבאללה שיגר לסוריה כמה אלפי פעילים ושילם מחיר יקר לאורך השנים: כ־1,300 פעילים של חזבאללה נהרגו בסוריה וכמה אלפים נפצעו (אלבו וסא"ל ע', 2021; 2015; Caldwell, 2022; Daher Al-Aloosy, 2020). מעורבותו של הארגון במלחמת האזרחים בסוריה גבתה ממנו מחיר לא רק בכוח אדם, אלא גם השפיעה לרעה על יחסיו עם בני העדה הסוניית בלבנון (Daher, 2019). נכונותו של הארגון לשלם מחירים גבוהים אלו מעידה על מחויבותו הרבה לסייע לשותפיו לציר. במסגרת זו יש לראות גם את מעורבותו של הארגון בעיראק ולטובת החות'ים בתימן, כנראה לבקשת האיראנים, אשר שאבה את אנשיו לעסוק במלחמות רחוקות שאינן משרתת כלל את האינטרסים הישירים של הארגון, על חשבון הקשב למאבק בישראל (אם כי מעורבותו בתימן ובעיראק הייתה בהיקף מצומצם ביותר ביחס למעורבותו בלחימה בסוריה) (Levitt, 2021). השתתפותו של חזבאללה במלחמות האזוריות של שותפיו לציר השיעי עוררה תרעומת וביקורת כלפיו בתוך לבנון והוא נדרש, בפרט במקרה הסורי, למצוא צידוקים לחשיבות השתתפותו בלחימה שם כחלק מהמאבק בארצות הברית ובישראל. במקרה של תימן הארגון ניסה לצמצם את החשיבות של מידת מעורבותו שם. כך למשל טען נסראללה בנאום פומבי (29 ביוני 2018) בעקבות ההאשמות נגדו בשל מותם של לבנונים בתימן: "אינני מכחיש ואינני מאשר שאנשינו נמצאים בתימן, אך בין שיש לנו נוכחות שם ובין שלא, הידיעה על שהידים של חזבאללה בתימן היא שקר".

• המאמץ להפגין תרומה למאבק הפלסטיני –

ההתפתחויות בעימות הישראלי־פלסטיני משפיעות אף הן על האסטרטגיה של הארגון, אשר מנסה לנכס לעצמו תפקיד משמעותי במאבק על ירושלים ולמען

למרות נטייתו של נסראללה לעיתים ללכת על הקצה ולהסתכן, ולהבנתנו זה מה שמעצב את גישתו המרוסנת יותר של חזבאללה מול ישראל בעת הנוכחית.

שלבים בהתפתחות תפיסת ההרתעה של חזבאללה כלפי ישראל

פרק זה בוחן את התפתחותה של משוואת ההרתעה בין חזבאללה ובין ישראל, תוך הצבעה על הנקודות שבהן ניצל חזבאללה הזדמנויות להרחבת משוואה זו באופן שיאפשר לו יותר חופש פעולה, לצד שמירה על הבהירות האסטרטגית מול ישראל. הפרק מצביע גם על האופן שבו חזבאללה שילב בין אמצעים קינטיים לאמצעים תודעתיים לשם כינון משוואה זו, ועל היחסים בין רכיבים אלה באסטרטגיית הארגון.

יכולותיו הצבאיות המצומצמות של חזבאללה בראשית דרכו הכתיבו את הצורך בהעצמתן באמצעות לוחמת תודעה, קרי שימוש ב"מגברי הקול" של הכיסוי התקשורתי החיצוני להבניית דימוי העוצמה שלו הרבה מעבר ליכולתו בפועל.

כאמור, משוואת ההרתעה בין ישראל לחזבאללה נבנתה באופן הדרגתי, תוך שילוב בין שני מרכיבים עיקריים: הראשון, התפתחויות בבניית כוחו של הארגון והפגנת יכולתו באמצעות פעילות טרור וגרילה (במסגרת המושג הכולל קינטיקה), היערכות ומענה לנוכח הפעילות הצבאית של ישראל, מאמצי ההתעצמות של שני הצדדים ומהלכי ישראל להכשלת מאמצים אלה של חזבאללה; השני, המערכה הנמשכת והמתפתחת על התודעה. במהלך השנים השתנה היחס בין שני המרכיבים הללו, הקינטי-מבצעי והתודעתי: ככל שחזבאללה, לצד התעצמותו הצבאית, נצמד למשוואת ההרתעה, כך התפתח והתעצב המרכיב התודעתי בתפקידו כ"תומך לחימה" של העוצמה הצבאית נגד יריביו ובראשם ישראל, במטרה לבסס הרתעה כלפי ישראל באמצעים רכים, תקשורתיים בעיקרם.

יכולותיו הצבאיות המצומצמות של חזבאללה בראשית דרכו הכתיבו את הצורך בהעצמתן באמצעות לוחמת תודעה, בדומה לארגוני טרור אחרים, קרי שימוש ב"מגברי הקול" של הכיסוי התקשורתי החיצוני להבניית דימוי העוצמה שלו הרבה מעבר ליכולתו בפועל. לאורך השנים השתפרו והתעצמו יכולותיו הצבאיות והוא גם פיתח מערכת אמצעי תקשורת משל עצמו, שנועדה לבסס ולהעצים את דימוי העוצמה שלו ולנהל מול ישראל מערכת תודעה אינטנסיבית מקבילה לזו הצבאית. מהלכים אלה סייעו לארגון בגיבוש ובביסוס משוואת

מדינות מרכזיות במערב (גרמניה, בריטניה) לארצות הברית והגדירו את הארגון כולו (ולא רק את הזרוע הצבאית) כארגון טרור. מבחינת הארגון יש למעמדו בזירה הבינלאומית גם השלכות כלכליות. כך למשל, הגדרתו בבריטניה כארגון טרור (ינואר 2020) אפשרה את הקפאת כל נכסיו שם. גם למאמץ האמריקאי הבלתי נלאה ברדיפה אחר פעילי חזבאללה והכנסתם לרשימת הסנקציות יש מחיר כלכלי. מנגד, נחישותה של צרפת לשמר את קשריה עם נציגיו של חזבאללה במערכת הפוליטית הלבנונית מסייעת לשימור מעמדו של הארגון מבית ולביסוס הגליטימציה שלו מחוץ. נראה אם כך כי מעמדו הבינלאומי של הארגון מהווה גם הוא שיקול במדיניותו כלפי ישראל, אם כי ללא ספק השפעתו מצומצמת הרבה יותר מהשיקולים האחרים שהצגנו (מרכז המידע למודיעין ולטרור, 2020).

לסיכום, חשוב להבין כי האסטרטגיה של חזבאללה ומדיניות הפעלת הכוח שלו הם פרי מחשבה הכוללת התייחסות למרחב גדול של שיקולים, ולא רק למחויבותו כשלוח של איראן. תהיה זו טעות לנסות לדרג את חשיבותם של כלל השיקולים שהצגנו בפרק זה, אך נראה כי בתהליך קבלת ההחלטות של נסראללה השיקול העומד בראש הוא האינטרס האיראני, לצד שיקולים כבדי משקל הנוגעים למצבה של לבנון ולשרידות הארגון, כמו גם ליחסי הכוחות שלו מול ישראל.

מכל מקום, לטענתנו, ובניגוד לחלק מן הסברות הרווחות בקרב החוקרים העוסקים בנושא, משקלם של השיקולים הנוגעים לאינטרסים של הארגון בלבנון בכלל ולעדה השיעית בפרט עלה בשנים האחרונות. במהלך השנים וככל שהארגון התבסס במערכת הלבנונית והפך לגורם מרכזי בה, האינטרס לא לפגוע במדינה הלבנונית – ובפרט מ־2019, על רקע המשבר הכלכלי העמוק ביותר שידעה בתולדותיה – הפך להיות שיקול משמעותי יותר עבור חזבאללה. מיצוב מעמדו של חזבאללה בלבנון חשוב כיום לארגון לפחות במידה שווה לשיקולים הנוגעים לאינטרסים של איראן ולמשנתה האידאולוגית, מה גם שעתידו של הארגון ושרידותו קשורים במידה הולכת וגוברת במצבה של לבנון.

לצד שני גורמים דומיננטיים אלו בעיצוב האסטרטגיה של חזבאללה, חשוב לא להתעלם מאינטרסים ומהשפעות נוספות על מדיניות הארגון, כמפורט בפרק זה. כל אלה יחד מובאים בחשבון בתהליך קבלת ההחלטות של הנהגת הארגון. נסראללה, כשחקן רציונלי שהפך ברבות השנים למחליט העיקרי והכמעט בלעדי של הארגון, מושפע מגורמים מעצבים אלה, והם עומדים בבסיסה של אסטרטגיית ההרתעה של הארגון. גם ברמה האופרטיבית ניכרת השפעתם של כלל השיקולים הללו,

יכולתו המוגבלת של חזבאללה שהקשתה עליו לפעול ולייצר הרתעה משמעותית.

התפתחות מרכזית שתרמה לפיתוח יכולתו העצמאית של הארגון הייתה התעלמותו של חזבאללה מהדרישה ב'הסכם טאא'ף', שסיים את מלחמת האזרחים השנייה בלבנון (אוקטובר 1989), לפירוק כלל המיליציות בלבנון מנשקן. חזבאללה שמר על כוחו הצבאי וניצל את התפרקות המיליציות האחרות לבניית מעמדו המוביל בכלל המדינה ולהתבססותו בדרום לבנון. חשוב להדגיש כי בשנים אלו הארגון לא תקף יישובים בצד הישראלי של הגבול אלא התמקד במאמץ להוציא את הצבא הישראלי מלבנון, וזאת בניגוד למשל לארגונים הפלסטיניים, שפעלו מלבנון נגד שטח ישראל ונגד יעדים ישראליים באותה עת. במובן זה ניתן לומר כי משוואת הפעולה והתגובה של חזבאללה התמקדה בתוך שטח לבנון ובמסגרת כללי המשחק הצבאיים (נווה, 2007; שפירא, 2020).

במקביל, בשנים אלו החל הארגון לקדם פעילות טרור בזירה הבינלאומית. בין פעולות אלו ניתן למנות חטיפות מטוסים כמו טיסת TWA 847 בדרכה מאתונה לרומא, טיסה 163 של חברת התעופה העיראקית, טיסת Air Afrique 46 מברזוויל לפרז' וטיסת כוית אירווייז 422 מבנגקוק לכווית. הארגון היה מעורב בפיגועי חבלה גם בגרמניה ובצרפת, ולצד זאת המשיך לחטוף זרים בלבנון, בעיקר בניסיון להשפיע על התנהלותן של מדינות אלו כלפי אנשי חזבאללה העצורים בידיהן (Levitt, 2013). לסיכום, כבר בעשור הראשון לקיומו של הארגון ועל אף כוחו המוגבל ביותר, ניכר היה כי הוא מנסה לבסס משוואת פעולה ותגובה מול ישראל ומול המעצמות השונות. משוואות אלו כללו הן פעולות תגמול של הארגון בתגובה למה שהוא תפס כאיום או פעילות נגד אנשיו, והן פעולות קינטיות שמונפו ללוחמת תודעה כדי להעצים את יכולת ההרתעה של הארגון.

מ־1992 עד נסיגת ישראל במאי 2000 – בעקבות חיסולם של מזכ"ל חזבאללה עבאס מוסאוי, אשתו ובנו בפברואר 1992, חל מפנה בהתנהלות הארגון ברמה האסטרטגית. מוסאוי הוחלף על ידי נסראללה, העומד בראש הארגון מאז ועד היום. בשלושת העשורים שבהם הנהיג את הארגון נסראללה שינה את פניו, תוך התאמת פעילותו לנסיבות ולאירועים המשתנים בלבנון ובסביבה החיצונית, ובתוך כך ייחס חשיבות רבה יותר למערכה התודעתית על ידי ניצול יכולותיו הרטריות המרשימות שאפשרו לו למנף את הפעולות הצבאיות של חזבאללה, גדולות כקטנות, לשם ביסוס דימוי העוצמה של הארגון. במקביל חל גם שינוי במאפייני פעילותו הצבאית של הארגון: פעולות גרילה כדי לדחוף ליציאה מוחלטת

הרתעה ששמרה על יציבות יחסית ועל צמצום מרחב העימות מול ישראל, בשל הבהירות האסטרטגית של יחסי ההיזק ההדדיים.

העשור הראשון (1982–1992) – בעשור הראשון לקיומו התמקד חזבאללה כארגון טרור קטן יחסית בביצוע פעולות טרור בעלות השפעה תודעתית נרחבת, ובראשן פיגועי ההתאבדות הראשונים, שהיו חדשניים במאפייניהם ובריבוי הקורבנות וההרס שגרמו, ולכן משכו תשומת לב תקשורתית עולמית רחבת היקף לגבי הארגון המבצע (Schweitzer, 2004). כך בוצעו שורה של פיגועי התאבדות בבניין כוחות הביטחון הישראליים בצור (1982 ו-1983); הפיגועים נגד השגרירות האמריקאית בביירות (1983 ו-1984); ופיגוע ההתאבדות הכפול במחנות הכוח הרב־לאומי האמריקאי והצרפתי בביירות (1983). פעולות אלו אפשרו לארגון שהיה אז בחיתוליו – קטן, בלתי מוכר ובעל יכולות מבצעיות מוגבלות למדי – להשיג תהודה תקשורתית עולמית בהקשר למאבק נגד ישראל, ארצות הברית ושותפות אירופיות על בסיס האידאולוגיה הרדיקלית שהונחלה לו על ידי איראן, כדי לייצא את רעיונות שלטון חכמי ההלכה ולמצב את עצמו כארגון חשוב, חזק ובעל עוצמה רבה מכפי שהיה באמת. לצד זאת היה הארגון מעורב גם בחטיפות של אזרחים ממדינות המערב והחזקתם כבני ערובה לטובת סחיסת ויתורים מצד מדינות המקור שלהם, וכן לשחרור אנשי הארגון ופעילים שיעים שנעצרו עקב מעורבות בפעילות טרור. בשנים 1984–1989 נחטפו בביירות 55 אזרחים של מדינות זרות על ידי חזבאללה או ארגונים הקשורים בו (נווה, 2007). חלק ניכר מחטיפות אלו כוון נגד המעצמות הזרות שהיו פעילות בלבנון, כמו גם אלו שתמכו בעיראק במלחמתה נגד איראן, וזאת כחלק ממערכת היחסים בין חזבאללה לאיראן ופעילותו בשירות האינטרסים שלה. ב־1985 החל חזבאללה לפתח לוחמת גרילה מול ישראל, שכללה פיגועי התאבדות נגד כלי רכב ושיירות של צה"ל והטמנת מטעני חבלה נגד כוחות צה"ל בדרום לבנון ובגבול עם ישראל, כדי לגרום לישראל אבדות רבות על מנת להביא לנסיגתה מלבנון. במקביל הוא קידם ניסיונות לחטוף חיילים ישראלים ולתקוף מוצבים של צבא דרום לבנון (צד"ל), ששיתף פעולה עם צה"ל, כדי להכריע אותו ולהביא לנסיגת ישראל. יש לציין כי עד 1987 התמקד חזבאללה, לצד הארגון השיעי הלבנוני אמל, בתקיפת מוצבי צד"ל, אך במהלך שנה זו חל שינוי בדפוס הפעילות של הארגונים והם החלו מתמקדים בהפעלת מטענים לאורך צירי התנועה של כוחות צה"ל וצד"ל (מודריק עברוני, 2020). עם זאת ראוי לציין כי בשנים 1985–1990 היה חלקו של חזבאללה בסך הפיגועים נגד צה"ל קטן בהשוואה לחלקו של אמל, בין היתר עקב

הוא ירה לעבר שטח ישראל בתגובה לפעולות ישראליות שגרמו נזק לתשתיות או לנפגעים אזרחים בלבנון. כללי משחק אלו הופרו פעמיים במהלך שנות ה-90 – במסגרת מבצע דין וחשבון ב-1993 ובמבצע ענבי זעם ב-1996. שני המבצעים היו יוזמות ישראליות בתגובה להצלחות שחזבאללה נחל בשטח – נפגעים רבים מקרב חיילי צה"ל וירי טילים לעבר יישובי הצפון – והם נבעו מהצורך להוביל לשינוי במשוואת הפעילות (Sobelman, 2009). בשני המבצעים ניסתה ישראל להפעיל לחץ על ממשלת לבנון כדי שזו תרסן את חזבאללה באמצעות יצירת גלי הגירה משמעותיים של פליטים מדרום לבנון צפונה. ואולם המאמץ הישראלי לא נחל הצלחה נוכח חוסר היכולת של ממשלת לבנון לרסן את חזבאללה, בין היתר בשל תמיכתה של סוריה בארגון (Sobelman, 2022). בתקופות שבין המבצעים ואחריהם ניכר היה כי חזבאללה מעצב ומתווה כללי משחק נגד פעילות צה"ל בלבנון ומגבש מעין משוואת הרתעה, תוך שהוא מגיב בירי קטיושות לרצועת הביטחון ולישראל כאשר ישראל חורגת לתפיסתו מהסטטוס קוו שרצה לשמר. במסגרת כללי המשחק ניסה הארגון גם ליצור מדרג תגובות לחריגות של ישראל מסטטוס קוו זה, כאשר בכל פעם הוא הסלים את תגובותיו כדי להרחיב את משוואת ההרתעה. כך למשל, במהלך השנים 1993–1994 ירה הארגון קטיושות לעבר יישובים ברצועת הביטחון בתגובה לפגיעה באזרחים לבנונים, למעט באירועים מרובי נפגעים, שעליהם הגיב באמצעות ירי לעבר יישובי צפון ישראל. במהלך 1995 הסלים חזבאללה את תגובתו ובחר להגיב בירי על ישראל במקרים רבים יותר מבעבר. נוסף על כך החל הארגון לירות לעבר שטחים פתוחים בישראל או לשגר קטיושות לרצועת הביטחון במקרים של הרס בתים נטושים בלבנון על ידי צה"ל, פציעת אזרחים לבנונים או עלייה באינטנסיביות העימות. הארגון אף הגיב באמצעות ירי לישראל על אירועים שבהם צד"ל פעל על מנת להעניש את חזבאללה על פעולות שבוצעו נגד בכיריו בלבנון. בהמשך הגיב חזבאללה בירי קטיושות לצפון ישראל גם בתגובה לחיסולי בכירים בארגון. מבצע ענבי זעם (אפריל 1996) הביא לחיזוק ההרתעה הישראלית ובמקביל לצמצום מקרי הירי לעבר ישראל. מנגד חלה עליית מדרגה ביכולת האיום של חזבאללה על העורף הישראלי, כאשר ביוני-יולי 1996 הגיעו מאיראן ומסוריה קטיושות ארוכות טווח המגיעות עד 40 ק"מ. אלה נועדו בעיקר לצורכי הרתעה, והארגון נמנע משימוש בהן עד מלחמת לבנון השנייה (נווה, 2007).

ניתן לומר כי במהלך שנות ה-90 משוואת ההרתעה בין חזבאללה לישראל הייתה תקפה בשל הסיבות העיקריות הבאות: המגבלות האסטרטגיות של ישראל,

של ישראל מלבנון, ירי לצפון ישראל ופעילות חבלנית עוינת מחוץ לישראל. התגובה המיידית לחיסול המזכ"ל הקודם מוסאוי הייתה מתקפת הקטיושות הראשונה על צפון ישראל, אך הארגון לא הסתפק בכך. לאחר כחודש ביצע הארגון פעולת נקמה נגד שגרירות ישראל בבואנוס איירס שבה נהרגו 29 בני אדם, מתוכם ארבעה ישראלים, עובדי משרד החוץ. פעולת טרור זו נועדה לשמש אזהרה לישראל וליצור אפקט הרתעה מוחשי ותודעתי, שמיצב את חזבאללה כארגון בעל יכולות ביצוע גבוהות וכושר היזק משמעותי, ומוכנות ויכולת מוכחות לבצע טרור קטלני באמצעות מתאבדים גם בזירה הבינלאומית. חיזוק לכך ניתן כעבור כשנתיים, כאשר הארגון ביצע ביולי 1994 פיגוע התאבדות נוסף נגד בניין הקהילה היהודית בבואנוס איירס, שבו נהרגו 86 בני אדם. זאת בעקבות התקפה של ישראל על טקס סיום בוגרי קורס שוטרים של חזבאללה בעין דרדרה בלבנון, שבה נהרגו 26 צוערים מקורס שוטרים של חזבאללה. בפעולות נקם אלה הצליח חזבאללה במידה רבה להציב רף הרתעה גבוה כלפי יעדים ישראליים מחוץ לישראל, ואילץ אותה להביא בחשבון מאז ועד היום את האפשרות כי בעקבות כל פעולת חיסול נגד מנהיגי חזבאללה או פגיעה רחבת היקף ביעדים שלה בלבנון היא עלולה לספוג מכה קטלנית ביותר, אם לא בגבול או בישראל גופא אזי בחו"ל, כולל נגד בכירים ישראלים. הזרעים של משוואת ההרתעה בכלל ובחזית הבינלאומית בפרט ניטעו כבר בפעולות אלה (נווה, 2007).

בתחום לבנון בין 1992 למאי 2000, מועד הנסיגה הישראלית מרצועת הביטחון, התמקד הארגון בלוחמת גרילה סמי-צבאית מוגברת נגד צה"ל ומשתפי הפעולה עימו, שכללה תקיפות מוצבים של צד"ל וצה"ל בתדירות גבוהה, מארבים לשיירות צה"ל שנעו בין המוצבים לצד הפגזת המוצבים ותקיפות חזיתיות לכיבוש מוצבים, ובעיקר לפגיעה במורל של אנשי צד"ל ושל הציבור הישראלי נוכח ריבוי האבדות בקרב חיילי צה"ל (נווה, 2007). בתקופה זו הארגון אימץ מאפיינים ושיטות פעולה של ארגון גרילה קלאסי, כגון ההתמקדות בפגיעה בחיילי האויב במקום בניסיון לתפוס שטחים (Schleifer, 2014). לוחמת הגרילה והתפתחות יכולות הלחימה של חזבאללה הביאו לצמצום בהיקף הנפגעים שלו במהלך שנות ה-90, ביחס להיקף הנפגעים של ישראל. גם מספר הפעולות שביצע חזבאללה עלה עם השנים, כעדות לשיפור הניכר ביכולותיו המבצעיות (Gabrielsen, 2014).

החוקר דניאל סובלמן טען כי השימוש של הארגון בקטיושות הוביל לכינונה ההדרגתי של הרתעה הדדית בפעם הראשונה בעימות עם ישראל (Sobelman, 2018). באמצעות ירי הקטיושות חזבאללה כונן משוואה שלפיה

(שלייפר 2002; Schleifer, 2014). הארגון הסתמך על כך שהתקשורת הישראלית תשדר את הסרטונים שהוקרנו באלמנאר (ערוץ הטלוויזיה של הארגון) כדי להשפיע על דעת הקהל הישראלית. בהמשך הארגון אף פעל סמוך לגבול הישראלי, במטרה שהתקשורת הישראלית תסקר את פעולותיו (Gabrielsen, 2014).

לאחר הנסיגה מרצועת הביטחון ועד מלחמת

לבנון השנייה (מאי 2000 עד יולי 2006) – חזבאללה הקפיד להציג את הנסיגה מלבנון כהישג שיא לארגון – היחיד שהצליח להוביל לנסיגה טריטוריאלית ישראלית, לכאורה בכוח הזרוע. לאחר הנסיגה הקפיד הארגון לציין כי בעוד החלטות האו"ם השונות בנושא לא הצליחו לאלץ את ישראל לסגת מלבנון, ההתנגדות של חזבאללה היא שהובילה להישג ולמעשה לניצחון הערבי הראשון בסכסוך הישראלי-ערבי (Al-Aloosy, 2020). טענה זו עומדת במוקד מלחמת התודעה של הארגון מול ישראל (נאום "קורי העכביש") וסייעה בחיזוק הנרטיב שהתגבש בישראל, של "נסיגה מתוך חולשה" (דקל וקורץ, 2020; Shapira, 2021). ישראל מצידה ליוותה את הנסיגה באיומים תקיפים וחריפים כלפי חזבאללה, והבטיחה תגובות מרחיקות לכת במקרה של פעולות מצידו נגדה. עם זאת ישראל לא מימשה איומים אלה. באוקטובר 2000 תקף חזבאללה סיור צה"ל בחוות שבעא וחטף שלושה חיילים. חוסר הנכונות של ישראל לממש את איומיה וההסתבכות שלה בעימות עם הפלסטינים פגעו באופן משמעותי באמינות האיומים הישראליים, ועקב כך גם ביכולת ההרתעה של ישראל (Sobelman, 2018). מנגד, הנסיגה וסימון הקו הכחול – קו הנסיגה שנקבע בחסות האו"ם והוכר על ידו – יצרו גם אתגר לחזבאללה, שנדרש לעדכן את מטרות המלחמה שלו מול ישראל. זאת משום שניתן היה לטעון כי שירותיו הצבאיים הבלעדיים של הארגון אינם נדרשים עוד ללבנון, לאחר שחרורה מהנוכחות הישראלית. דאגתו לשרידותו כארגון הצבאי החמוש היחיד בלבנון והצורך להצדיק את המשך החזקת ארסנל הנשק שלו, לצד הרצון לזכות בלגיטימציה בינלאומית, חייבו אותו למצוא אמתלות להמשך פעילותו הצבאית. המוצא שנמצא היה הטענה כי ישראל עדיין כובשת אדמות לבנוניות, תוך העלאת הדרישה לשחרור חוות שבעא, אף שבפועל מדובר בשטח שהיה בשליטת סוריה לפני 1967. לצד זאת השתמש חזבאללה גם בכליאתם של שבויים לבנונים בידי ישראל כאמתלה נוספת להצדקת המשך פעילותו הצבאית נגדה והמשך שימור כוחו הצבאי ומעמדו כמיליציה החמושה היחידה בלבנון (שפירא 2020; Al-Aloosy, 2020).

בתקופה זו אימץ חזבאללה שני מישורי פעולה: הוא שינה את מוקד פעילותו הצבאית ועבר לאסטרטגיה

אשר זיהתה את האינטרסים הביטחוניים האסטרטגיים החיוניים שלה עם שימור הנוכחות הצבאית שלה בלבנון; הנוכחות הסורית בלבנון; ובעיקר יכולתו של חזבאללה לכפות על ישראל לפעול לפי הכללים שהוא הגדיר, ולא למצות את עדיפותה הצבאית ולהכריעו. התגובות של חזבאללה לפעולותיה של ישראל, שנועדו לשמר את כללי המשחק ובמקביל לסייע לו לבצר את מעמדו הפנימי בלבנון, היו ברוב המקרים הולמות ומידתיות, בראייתו, ביחס להפרות מצד ישראל, והוא נמנע מפעולות צבאיות פרובוקטיביות וחריגות, לפחות עד לאחרונה.

חלק ניכר בהצלחתו של חזבאללה לבסס משוואת הרתעה מול ישראל, על אף נחיתותו הצבאית המובהקת, נבע מהבנתו באשר למגבלת כוחו ולחשיבות ואפקטיביות המערכה התודעתית מול ישראל.

חלק ניכר בהצלחתו של חזבאללה לבסס משוואת הרתעה מול ישראל, על אף נחיתותו הצבאית המובהקת, נבע מהבנתו באשר למגבלת כוחו ולחשיבות ואפקטיביות המערכה התודעתית מול ישראל. זהו לקח שלמדו אנשי הארגון לגבי תפקידה של הלוחמה הפסיכולוגית בסכסוכים אחרים, דוגמת וייטנאם וגרנדה, והם מיישמים אותו במאבק עם ישראל (Harb, 2011). הארגון מדגיש במידה רבה את נושא המדיום הוויזואלי, ויש אף הטוענים כי תורת הלחימה שלו כפופה למדיום זה, בבחינת "לא צילמת – לא נלחמת" (שלייפר, 2002). אחד מבכירי חזבאללה אף הסביר כי "בשטח, אנו פוגעים בחייל ישראלי אחד, אולם קלטת שלו זועק לעזרה משפיעה על אלפי ישראלים" (El-Houri & Saber, 2010). לפיכך, מאז ועד היום הארגון דואג לצלם את פעולותיו ולשדרן בכל אמצעי התקשורת שלו ובעיקר בתחנת הטלוויזיה אלמנאר, בליווי קריינות, מוזיקת ניצחון או פרשנות אוהדת.

בהקשר זה ניתן לאזכר את אירוע תקיעת הדגל במוצב דלעת ב-1994, שביטא כבר אז את הדפוס של פעולה קינטית מוכוונת תודעה – שחזר גם בהמשך. האירוע הסתיים בגירוש לוחמי חזבאללה מן המוצב. בשום שלב לא ניתן היה לטעון כי חזבאללה "כבש" את המוצב, אולם לתמונת דגל הארגון המתנוסס מעל המוצב, ששודרה פעמים רבות בערוצים שונים, הייתה חשיבות תודעתית רבה יותר מאשר "ההישג המבצעי". כך גם במתקפה במאי 2000 על מוצב רותם, שבה הצליחו לוחמי הארגון לנעוץ את דגל הארגון לזמן קצר על גג המוצב לפני שנהדפו. חשיבות האירוע הייתה בצילומי הדגל על המוצב ולא בהישג הצבאי, המוטל בספק

ניסה בתגובה לחזק את מעמדו כגורם חשוב בזירה הלבנונית באמצעות האצת הפעולות שלו נגד ישראל (Sobelman, 2018).

לאחר מלחמת לבנון השנייה הקים עמאד מורנייה מספר צוותים שהיו אמונים על ניתוח שלבי המלחמה השונים, הפקת לקחים צבאיים מהם וגיבוש תחזיות ביחס למלחמה הבאה. מסקנות צוותים אלו היו כי על הארגון להתמקד בניצול מה שנתפס בעיניו כחולשת ישראל מבית ובהגדלת מאגר הטילים לטווח ארוך שלו (Shapira, 2021). במסגרת הפקת הלקחים וכתוצאה מהמכה הצבאית הקשה שספג הארגון בכל מערכיו, ובכלל זה בליבת הארגון ברובע הדאחיה בבירות, פתחו חזבאללה ואיראן במאמץ אינטנסיבי לשיקום ולפיתוח היכולות הצבאיות של הארגון, תוך הפיכת חזבאללה מארגון שנקט בעיקר לוחמת טרור וגרילה לצבא טרור שברבות הימים הפך לגוף לוחם עם מסגרות צבאיות, אמצעי לחימה מתקדמים ומדויקים וסדר כוחות רחב, מגוון ומתקדם. נסראללה תיאר שינוי זה וטען כי זו "אסכולת לחימה חדשה שאין דומה לה – כזו הנמצאת בין צבא סדיר ללוחמת גרילה" (אלבווסא"ל ע', 2021, עמ' 103). הדבר בא לידי ביטוי בבניית מסגרות צבאיות וציון באמצעי לחימה, בדגש על רקטות וטילים מכל הסוגים. הארגון הצליח להתבסס ברחבי לבנון, ולמרות נוכחותו של יוניפי"ל ובניגוד לדרישת החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 1701 – גם בדרום לבנון, מה שצפוי להקשות על מתקפה קרקעית ישראלית במקרה של עימות עתידי (Byman, 2022).

מותו (בפברואר 2008) של עמאד מורנייה בדמשק בפיצוץ מכוניתו היווה נקודת משבר וציון דרך נוסף בהתפתחותו של הארגון. מורנייה, אשר הוביל מאז ראשיתו של הארגון את פעילותו הצבאית, הפך מטוריסט שולי למפקד צבאי בעל מעמד בכיר בארגון, מעין רמטכ"ל ושר הביטחון של צבא שבדרך, ובמקביל עלו גם מעמדו וחשיבותו בעיני איראן. חיסולו הותיר את נסראללה, שעד אז היה בעיקר מנהיג בעל סמכות פוליטית ודתית בארגון והסתמך במידה רבה על מורנייה כמשענת מוצקה בתחום הצבאי-מבצעי, כמנהיג על אך בודד במערכה ובנשיאה בעול. הדבר אילץ אותו להיכנס גם לתחום הצבאי-אסטרטגי, לעקוב באופן הדוק יותר גם אחר הפעילות המבצעית של הארגון ולפקח על מחליפיו של מורנייה, שלא הגיעו לרמתו. כתחליף לחלל שהותיר אחריו מורנייה נסמך נסראללה יותר ויותר על קאסם סולימאני.

סולימאני, מפקד כוח קודס במשמרות המהפכה האיראניים, גיבש אסטרטגיה צבאית שזכתה לכינוי "חזון סולימאני" והתבססה על בניית ציר "התנגדות

הגנתית תגובתית בעיקר, ובמקביל האיץ את הצטיידותו באמצעי לחימה מתקדמים תוך סיוע ניכר מאיראן. זאת לצד מאמציו לחיזוק משוואת ההרתעה כלפי ישראל עם אימוץ התפיסה של עין תחת עין (נווה, 2007). ניתן לראות את דפוס הפעולה הזה למשל באופן שבו השתמש הארגון בירי נ"מ לעבר מטוסי צה"ל, וכן בניסיון לחטוף חיילי צה"ל, כאשר הארגון מציג פעולות כאלו כניסיון לתקן את המציאות שבה מוחזקים אזרחים לבנונים בידי ישראל מבלי שיש ביכולתו להחליפם באזרחים ישראלים (סובלמן, 2003). על מנת להמשיך לבסס את "כיבוש" חוות שבעא כאמתלה להמשך מאבקו בישראל מיקד הארגון את פעולותיו באזור זה, ובין אוקטובר 2000 ועד מלחמת לבנון השנייה הוציא לפועל את מה שנסראללה תיאר בהמשך כ"מבצעי תזכורת" אחת לכמה חודשים, בפרט באזור חוות שבעא (Sobelman, 2018).

משוואת ההרתעה בין חזבאללה וישראל וההסכמה שבשתיקה שנוצרה בין שני הצדדים ביחס לטווחי הפעולות ה"לגיטימיות" החזיקו מעמד בתקופה זו ולא הידרדרו למלחמה כוללת, בעיקר משום שהפיגו חלק מאי-הוודאות הכרוכה בעימות בין הצדדים. עם זאת, משוואה זו גם יצרה עבור ישראל את "מלכודת ההרתעה": העובדה שלשני הצדדים היה ברור מהי התגובה המוגבלת הצפויה מצד ישראל חתרה תחת יכולתה להרתיע את חזבאללה (Sobelman, 2018).

בעקבות מלחמת לבנון השנייה (2006) – משוואת ההרתעה קרסה זמנית בשנת 2006. ניסיון החטיפה של חיילי צה"ל הוביל לתגובה הישראלית "הבלתי צפויה" בעיני חזבאללה, ולמלחמת לבנון השנייה. לפני המלחמה העריך חזבאללה כי ישראל תגיב באופן מוגבל, בהתאם לכללי המשחק שגובשו עד לאותה עת, אך תגובתה של ישראל חרגה מהם והובילה לנזקים ניכרים בלבנון. המלחמה גרמה למותם של 1,191 אזרחים לבנונים, לפציעתם של 4,054 ולעקירתם מבתיים של קרוב למיליון לבנונים. זאת נוסף על נזקים חומריים עצומים (Al-Aloosy, 2020 Daher, 2019;). הסיבה לקריסת ההרתעה ההדדית הייתה שילוב של מספר תהליכים, אשר חלקם נגעו להסרת אילוצים מעל ישראל בעקבות סיום האינתיפאדה השנייה, לצד השינויים הפנימיים בישראל (ממשלת אולמרט), כמו גם השינויים במאזן הכוחות בלבנון ובמעמד הפנימי של חזבאללה, בעקבות נסיגת סוריה מלבנון. אף שלתפיסתו של חזבאללה, מלחמת לבנון השנייה הייתה ניצחון בסיוע התערבות אלוהית (Shapira, 2021), הרי בתוך לבנון הדברים לא בהכרח נתפסו באותה צורה. חזבאללה ספג ביקורות רבות בלבנון בעקבות מעמדו הצבאי העצמאי וניסיונו לכפות את תפיסת ההתנגדות על המדינה כולה, ולכן

ניסיון זה סייע לחזבאללה להפוך לצבא טרור מודרני ברובד התפיסתי, האסטרטגי, האופרטיבי והטקטי (אלבו וסא"ל ע', 2021). זאת ועוד, המעורבות במלחמה תרמה גם להידוק היחסים הישירים בין חזבאללה לרוסיה, והרוסים אף הדגישו כי הם אינם מתייחסים לחזבאללה כאל ארגון לבנוני אלא רואים בו גורם שיש לו נוכחות במדינות רבות באזור (Shapira, 2021).

מנגד, על השתתפותו במלחמה שילם הארגון מחיר יקר, הן בשל המחיר הכבד ששילם בעצם ההשתתפות במלחמה (אובדן לוחמים) והן בשל הסטת הקשב של הארגון מן המאבק בישראל, כמו גם בשל הביקורת בלבנון על השתתפות הארגון במלחמה שאין בה כדי לתרום לאינטרסים של העם הלבנוני – ביקורת שגברה ככל שחזבאללה שקע בסוריה והמצב הפנימי בלבנון הלך והחמיר. פריצתו של המשבר הכלכלי בלבנון (אוקטובר 2019), החמור ביותר בתולדותיה, אשר בו היא שקועה עד היום, הקשה עוד יותר על הארגון ליטול חלק פעיל במאבק בישראל.

חיסולו של קאסם סולימאני בינואר 2020 הותיר גם הוא חלל ריק מבחינת נסראללה. לסולימאני, בעל הקשר האישי הקרוב לנסראללה, היה כאמור משקל מרכזי בעיצוב האסטרטגיה של הארגון, בבניין הכוח שלו ובמאפייני הפעלתו. עם זאת אין ספק כי החיסול, בהמשך לחשיפת מנהרות התקיפה החודרות מלבנון והריסתן (סוף 2018), ובמקביל לקידום בניית המכשול הישראלי בגבול הצפון, האטו את הקצב המוגבר והשיטתי של ההכנות לקראת עימות צבאי עם ישראל, שאליו דחף סולימאני, אך לא בלמו אותו. בה בעת, בעקבות מותו של סולימאני התעצמו חשיבותו של הארגון, ומעמדו האישי של נסראללה בקרב האיראנים וכשחקן ציר מוביל במסגרת "חזית ההתנגדות" שמנסה איראן לעצב, הכוללת מעבר לציר השיעי גם את הגורמים הפלסטיניים הנתמכים על ידה: בראש ובראשונה הג'האד האסלאמי הפלסטיני, וכן חמאס.

מאזן ההרתעה הנוכחי בין חזבאללה לישראל

כאמור, מאפייני מאזן ההרתעה הנוכחי בין חזבאללה לבין ישראל הלכו והתעצבו עם השנים, וביתר שאת מאז מלחמת לבנון השנייה, עד להתעצבותה של משוואת ההרתעה הנוכחית. בפועל, מאז 2006 הגבול הלבנוני שקט יחסית. בבסיס מאזן ההרתעה זה עמד היעדרו של אינטרס של מי מהצדדים להיכנס שוב למערכה צבאית רחבה, שתוצאותיה צפויות להיות קשות בסדרי גודל מבעבר. מבחינת חזבאללה הצטרפו לכך גם שורה של התפתחויות ואילוצים שצמצמו את יכולותיו להשתתף באופן פעיל בלחימה בישראל, ובראשם המעורבות

מזוינת בהנהגת משמרות המהפכה. חזבאללה היווה בו שחקן מרכזי, לצד כוחות מיליציוניים מאומנים וחמושים באמצעי לחימה מתקדמים בסוריה, בעיראק ובתימן. על פי חזון סולימאני, הציר הזה בראשות חזבאללה נועד להקיף ולהטיל "מצור רקטי" על ישראל באמצעות אלפי רקטות, טילים, כלי טיס בלתי מאוישים ויחידות קומנדו מאומנות, לצד בניית מנהרות תקיפה חודרות מלבנון לשטח ישראל כדי לבצע התקפת פתע שתביא להכרעתה (אלבו וסא"ל ע', 2021; מלמן, 2019).

לאחר חיסולו של מורנייה, שיוחס על ידי חזבאללה לישראל, פעל חזבאללה במוצהר לנקום את מותו באמצעות ניסיונות תקיפה של מטרות ישראליות בחו"ל, תוך שהוא מקפיד במקביל לשמור על השקט לאורך הגבול בלבנון. הארגון ביצע שורה ארוכה של ניסיונות כאלה, בעיקר בשנים 2009–2016, נגד מגוון מטרות ישראליות ברחבי העולם, שכללו נציגים ונציגויות רשמיות ותיירים ישראלים. מוטיבציה נוספת לניסיונות אלו היוו חיסולי מדענים איראנים שיוחסו לישראל במסגרת המאמץ למניעת התקדמותה ליכולת גרעין, ואלו הובילו לניסיונות פיגוע של איראן וחזבאללה, בחלקם תוך סיוע הדדי. ואולם מנגנון מבצעי החוץ של חזבאללה נכשל ברוב ניסיונותיו, למעט הצלחתו לפגוע בתיירים ישראלים בבורגס, בולגריה, ביולי 2012 (נהרגו שישה בני אדם, מתוכם חמישה ישראלים ואזרח בולגרי אחד) – הפיגוע האחרון נגד ישראלים בחו"ל שצלח עד כה. היכולות שהפגין מנגנון פיגועי חוץ של חזבאללה היו רחוקות מאלה שהפגין בתקופה שבה פיקד עליו מורנייה (שפירא, 2020; Levitt, 2020). אך על אף חוסר ההצלחה היחסי של ניסיונות אלה, עצם קיומם, כמו גם הסיקור הנרחב שזכו לו בתקשורת הישראלית, אפשרו לחזבאללה להמשיך לבסס את משוואת ההרתעה שלו כלפי ישראל גם באמצעות איום בפיגועים בזירה הבינלאומית, ולהשאיר כחלופה מבצעית פוטנציאלית תמידית לטובת ביסוס משוואת ההרתעה הכוללת שלו מול ישראל.

השתתפות חזבאללה במלחמת האזרחים בסוריה החל מ־2013, בהיקף של מסגרות לוחמות שלמות הכוללות אלפי לוחמים, תרמה באופן מהותי לחיזוק יכולות הלחימה של הארגון – תהליך שהחל אחרי מלחמת לבנון השנייה ועתה צבר תאוצה נוספת. מעורבות זו במלחמה הייתה תוצר של הקשר ההדוק בין חזבאללה לאיראן וגם לסוריה, והיא אפשרה לחזבאללה לצבור ניסיון קרבי בלחימה, בהפעלות מסגרות גדודיות וחטיבתיות, בסיוע באש ובחבירה בין יחידות צבאיות בשילוב כוחות מיוחדים במסגרת המאמץ ההתקפי, ובלמידה גם מניסיונו של הצבא הרוסי שלחם לצידו.

נסראללה חוזר ומתייחס ליכולות אלה ומעצימן בנאומיו כחלק מהמערכה התודעתית נגד צה"ל, מקבילי ההחלטות והציבור בישראל. במסגרת זו יש לראות את הצגת התכלית של כוח רד'ואן במהלך מה שהוגדר כ"תמרון גדול" (21 במאי 2023), שאליו הוזמנו באופן חריג מאות עיתונאים ובמהלכו הציגו אנשי הכוח פריצה של החומה לאורך הגבול כדי לחדור לישראל. נראה כי הפעם מהלך תודעתי זה של חזבאללה לא צלח במיוחד, שכן מדובר היה בתצוגה לא מרשימה של אמצעי לחימה מוגבלים וישנים ושיטות שיכולת מימושן אינה גבוהה (חלבי, 2023).

במקביל, מאז 2006 חזבאללה השכיל לשמור על נוכחותו בדרום לבנון תוך הפרה בוטה של החלטת מועצת הביטחון 1701, שהעניקה ליוניפי"ל את המנדט לפעול למניעת התבססות הארגון בסמוך לגבול הישראלי.

במקביל, מאז 2006 חזבאללה השכיל לשמור על נוכחותו בדרום לבנון תוך הפרה בוטה של החלטת מועצת הביטחון 1701, שהעניקה ליוניפי"ל את המנדט לפעול למניעת התבססות הארגון בסמוך לגבול הישראלי. חזבאללה מקפיד להעמיק את נוכחותו במרחב זה (בחלקה במסווה אזרחי, בדמות בניית תצפיות של הארגון 'ירוק ללא גבולות'), כולל בניית תשתיות והסתרת אמצעי לחימה בקרב האוכלוסייה האזרחית – נוכחות שיש בה כדי ליצור יתרון לארגון הן בשגרה והן בחירום. ישראל מצידה מקפידה לשמר את הפער הצבאי-טכנולוגי הגדול בין צה"ל לחזבאללה ולהתעצם, הן בפן ההתקפי והן בפן ההגנתי. במקביל לחשיפת פרויקט המנהרות של חזבאללה וסיכולו היא פועלת להשלמת בניית המכשול, כולל במקטעים הנתונים במחלוקת, כדי למנוע בניית מנהרות עתידיות ולהקשות על חציית הגבול, ואף מבצעת תרגולים מיוחדים, כולל בתרחיש לחימה מול כוח רד'ואן (זיתון, 2023; שוייצר ורימר, 2018). לצד זאת צה"ל פועל נמרצות לפגיעה במאמצי ההתעצמות של הארגון, בעיקר בפעילות המב"ם (המערכה בין המלחמות), באמצעות אותן מאות תקיפות בסוריה המיוחסות לישראל בעשור אחרון. מאמץ זה, גם אם הוא מצליח בחלקו (או ברובו, כפי שטוענים מפקדי צה"ל), הצליח עד כה רק לעכב אך לא לעצור לחלוטין את תהליך ההתעצמות של חזבאללה (ולנסי וכדורי, 2022; כדורי, 2023). בה בעת ישראל מקפידה לשמר את כללי המשחק שהתעצבו מאז 2006, ואשר נעשו קווים מנחים לשני הצדדים ולחלק ממשוואת ההרתעה שהתקבעה ביניהם, ובמרכזם שמירת השקט לאורך הגבול בלבנון

במלחמה בסוריה במשך כעשור והמשבר הפנימי בלבנון, אשר השפיעו גם על מצבו של הארגון. לכן הארגון הסתפק באירועי תגובה נקודתיים, שנועדו בראייתו למנוע מישראל למתוח את החבל ולכרסם במרכיבי ההרתעה שהארגון בחר בהם כדי לסמן לישראל את מגבלות תגובותיה. תרמו לכך גם הצלחות ישראליות שהארגון לא השכיל להשיב להן גמול מעשי הולם (כגון חיסול מורייה והריסת המנהרות החודרות לצפון ישראל). אך חזבאללה לא קפא על שמריו, ובשנים שחלפו פעל נמרצות בשני תחומים עיקריים לביסוסה של ההרתעה כלפי ישראל: הראשון והחשוב יותר – תהליך ההתעצמות הצבאית המתמשך של הארגון בסיועה של איראן, עד הפיכתו לאיום הקונוונציונלי העיקרי בגבולה של ישראל כיום; והשני – עליית המדרגה במערכה התודעתית, תוך שימוש באמצעי המדיה החדשה ושופרותיו של הארגון בתקשורת הלבנונית.

ההתעצמות הצבאית של חזבאללה תרמה ליצירת מאזן אימה בינו לבין ישראל. הארגון צבר עוצמת הרס כבדת משקל, אשר לתפיסתו מספיקה להרתיע את ישראל ולגרום לה להסס בהפעלת כוח מולו. מדובר בעוצמת אש המבוססת בעיקר על רקטות וטילים מכל הסוגים ולכל הטווחים (על פי הערכות כלליות כ-150 אלף), שביכולתם לכסות את כל העורף הישראלי ובהם גם טילים מדויקים; אלפי כטב"מים; יכולות הגנה אווירית מצומצמות; ויכולות סייבר (מזרחי ועמיתיה, 2020; Shapira, 2021).

זאת ועוד, חזבאללה ואיראן פעילים גם בחזית רמת הגולן. מטרתם הייתה ועודנה לבנות תשתית מבצעית בקרב האוכלוסייה המקומית בגולן הסורי ולהשתמש בתשתית זו נגד ישראל. אף שישראל הצליחה לפגוע בקציני חזבאללה האחראים על קידום מטרה זו, איראן וחזבאללה לא נטשו את התקווה להפוך את רמת הגולן לחלק מקו העימות עם ישראל (Shapira, 2021).

במקביל עוסק חזבאללה בשנים האחרונות ביתר שאת בפיתוח יכולת לחימה ביבשה, בדמות כוח הקומנדו יחידת רד'ואן (125), המונה כמה אלפי לוחמים מיומנים היטב שאומנו באיראן. מטרתם המוצהרת היא חדירה לשטח ישראל כדי לכבוש שטח בגליל או למצער לתקוף יישובים בגליל, להרוג ולחטוף אזרחים וחיילים ישראלים ולהעבירם לשטח לבנון, או לכבוש מוצב או יישוב ישראלי, ולו לזמן מוגבל, כדי להטיל הלם ומורא על הציבור בישראלי ולייצר "תמונת ניצחון" של כיבוש שטח ריבוני ישראלי. היחידה מורכבת מחמישה גדודים המונים אלף איש כל אחד, וכל גדוד אחראי על היכרות עם התנאים הטופוגרפיים הספציפיים של השטח שעליו הוא אחראי ושאותו אומן לכבוש (Levitt, 2023; Shapira, 2021).

הארגון יכול לפגוע בישראל. נוסף על כך שוגר משט סמלי מחופי טריפולי לעבר המים הטריטוריאליים של ישראל ותוגברו הכוחות של חזבאללה לאורך הגבול. במקביל העביר הארגון גם מסרים מאיימים בערוצים דיפלומטיים (מזרחי, 2022א; שוייצר ועמיתיו, 2022; Sobelman, 2023).

נראה כי נכונותו של חזבאללה להלך על הקצה במסגרת מערכה זו תוך סיכון אפשרי לתגובה ישראלית נגדית היא תוצר של תפיסתו כי הישרדותה הכלכלית של לבנון היא שניצבת על המדוכה, ולצידה גם שרידותו של הארגון. הארגון גם סבר, והדבר אף קיבל ביטוי מפורש בנאומיו של נסראללה, כי המלחמה באוקראינה ומשבר האנרגיה באירופה גרמו לארצות הברית, לאירופה ולישראל להיות פגיעות יותר ללחץ, ולכן סבר כי ארצות הברית תשתמש בהשפעתה המרסנת על ישראל כדי למנוע מלחמה נוספת (Sobelman, 2023). מנגד חזבאללה נזהר ונמנע מתגובה מגבול לבנון לתקיפות הישראליות הנמשכות על נכסים שלו ושל איראן בסוריה, וגם לא התערב בפועל לטובת המאבק הפלסטיני בעימותים האחרונים בין חמאס והג'האד האסלאמי לישראל, למרות הציפייה מצידם למעורבותו במסגרת תפיסת "התלכדות הזירות".

השיפור ביכולותיו הצבאיות של חזבאללה נוצל על ידי נסראללה בנאומיו כדי לחזק את משוואת ההרתעה כלפי ישראל. בנאומיו המסוקרים בהרחבה בתקשורת הישראלית הרבה נסראללה לאיים על הציבור הישראלי תוך שהוא משתבח, בעיקר בשנים האחרונות, ביכולת ייצור עצמי של אמצעי לחימה מדויקים על ידי חזבאללה, כמו גם בנשק האיכותי שהארגון מקבל מאיראן. נסראללה השתמש בקיומם של אמצעים אלה בידיו כדי להפחיד את אזרחי ישראל מפני הצפוי להם וכדי להרתיע את ההנהגה הישראלית מפני פעולה תוקפנית בשטח לבנון. בנאומיו מאז מלחמת לבנון השנייה מקפיד נסראללה להבהיר כי הארגון אינו מעוניין במלחמה, אך אם מלחמה כזו תפרוץ הוא מוכן ויכול לנצח בה, מאחר שברשותו טילים היכולים לפגוע בכל נקודה בישראל ו"מאה אלף לוחמים" (מספר הרחוק מהמציאות). לאחרונה אף טען כי לא ישראל היא זו שמאיימת על חזבאללה במלחמה, אלא הארגון וחזית ההתנגדות (הציר השיעי יחד עם חמאס והג'האד האסלאמי הפלסטיני) הם אלה שמאיימים על ישראל, ואף המליץ לה לא לעשות טעות ולהיגרר למלחמה שתביא לכיליונה (חלבי, 2023א). בכך מקווה חזבאללה להוכיח ולבסס את מעמדו כשחקן המרכזי בחזית ההתנגדות, במסגרת התפיסה שקנתה לה אחיזה בקרב חברות החזית בהובלת איראן בדבר האסטרטגיה של התלכדות הזירות, קרי קידום מהלך

על ידי חזבאללה, כל עוד ישראל אינה פועלת במרחב הלבנוני. לפיכך המרחב הלבנוני הפך ל"מרחב חסינות" שבו ישראל נמנעת מפעילות, לפחות בפומבי.

חזבאללה אינו מסתפק בשימור משוואה זו, ובשנים האחרונות הוא מנסה להרחיבה בדומה לאופן שבו נהג להרחיב את משוואת ההרתעה בעבר. משנת 2019 מנסה הארגון להוסיף גם את הפגיעה בפעיליו בזירה הסורית למשוואה, ומזהיר כי כל פגיעה ישראלית בפעיליו בסוריה תוביל לתגובה מצידו. הרחבה זו של המשוואה באה לידי ביטוי הן בפעולות קינטיות, דוגמת ירי טיל נ"ט על רכב צה"לי בספטמבר 2019 בתגובה על תקיפת פרויקט דיוק הטילים בדאחיה על ידי רחפנים, ותקיפה בסוריה של חוליה של "הציר השיעי" שעמדה לשגר רחפני תקיפה לעבר ישראל, והן באיומים בנאומיו של נסראללה (שוייצר ומזרחי, 2019). עם זאת ואף שנסראללה התרברב בנאומיו כי יפגע בחיילי ישראלי בעקבות כל פגיעה בפעילי חזבאללה בהתקפות הישראליות בסוריה, ואף טען בנאומו מ-25 במאי 2020 כי ישראל נמנעת מפגיעה באנשי חזבאללה בסוריה ומשנה את אסטרטגיית הפעולה שלה בעקבות איומיו, הרי בפועל נמנע הארגון פעמים רבות מפעולה ומנקמה על מות פעיליו.

עם זאת, בשנתיים האחרונות אירעו מספר אירועים שכרסמו במצטבר במאזן ההרתעה בין ישראל לחזבאללה לטובת הארגון וערערו את הבהירות האסטרטגית ששררה באזור. מלבד האירועים שצינו לעיל, הארגון יכול להצביע גם על הישגים ובהם טענתו כי הוא הגורם לצמצום היקף פעילותו של חיל האוויר הישראלי במרחב הלבנוני, בצד הרחבת נוכחות פעיליו בסמוך לגבול עם ישראל, תוך יצירת חיכוכים עם חיילי צה"ל לאורך הגבול.

ביטוי מרכזי למאמץ של הרחבת משוואת ההרתעה כלפי ישראל ולתעוזה הגוברת של חזבאללה ניתן למצוא במערכה המשולבת, הקינטית-תודעתית-דיפלומטית, שניהל חזבאללה ערב חתימת ההסכם לסימון הגבול הימי עם ישראל (אוקטובר 2022). המערכה נוהלה על רקע משבר פוליטי וכלכלי חמור בלבנון, והובילה לביקורת ציבורית נוקבת על הארגון כמי שאחראי למשבר זה. כתוצאה מביקורת זו נדרש הארגון לבסס מחדש את מעמדו בלבנון ולהצדיק את המשך האחזקה בארסנל הנשק שלו.

המערכה נוהלה אומנם בעיקר באמצעות נאומים וראיונות של נסראללה ובכירי הארגון לכלי תקשורת אוהדים בלבנון וברשתות החברתיות, אך לצד הממד התודעתי שולבו גם כלים קינטיים. בשתי הזדמנויות שוגרו כטב"מים בלתי חמושים לעבר אסדת כריש (יוני-יולי 2022), בצעד שנועד להעיד על היכולת הצבאית של חזבאללה ולהבהיר כי ארסנל הנשק המדויק שבידי

כי מרכיב בולט בתעוזתו המוגברת של הארגון ובמתיחת גבולות משוואת ההרתעה בינו לבין ישראל לאחרונה נובע מהערכת חסר שלו לגבי נכונותה של ישראל להגיב באופן צבאי תקיף על הפרותיו, מתוך תפיסתו כי ישראל כיום היא חלשה והססנית עקב המשבר הפנימי החרף, ולכן תימנע מתגובה על התגריותיו היזומות (מזרחי ושוויצר, 2023).

סיכום

מאזן ההרתעה שהתעצב בין ישראל לבין חזבאללה לאורך הגבול הלבנוני הוא תוצאה של התפתחות כללי משחק, שהתגבשו ונקבעו לאורך שנים רבות באמצעות דינמיקה של ניסוי וטעייה של שני הצדדים ובהשפעת גורמים מעצבים רבים. כיום יותר מבעבר, חזבאללה מאתגר את ישראל ומותח את גבולות משוואת ההרתעה. נכונותו של חזבאללה לייצר חיכוכים צבאיים עם ישראל עולה ככל שהוא בטוח יותר בעוצמתו וביכולתו לגרום לישראל הרס ונזק אסטרטגיים. זאת בשל שדרוג יכולותיו הצבאיות, ובראשן הטילים המדויקים, הידוק התיאום בציר ההתנגדות של צידו כמו גם מה שהוא מזהה כחולשה פנימית של ישראל, שתוצאתה בעיניו היא חוסר נכונותה להסתכן במערכה צבאית כוללת נגד הארגון, למרות עוצמתה הצבאית הרבה. עמדתו זו מקבלת חיזוק בשל הערכתו כי ארצות הברית נסוגה מהמזרח התיכון ואינה מעוניינת, כמו מדינות המערב האחרות, בהתלקחות מלחמה בשעה שתשומת ליבן ממוקדת במלחמה בין רוסיה לאוקראינה.

ההרתעה הישראלית מאותגרת אומנם בשנים האחרונות, אך עדיין ניכר עניינם של שני הצדדים לשמור על בהירות אסטרטגית באשר לכללי המשחק וההרתעה ההדדית ביניהם.

ההרתעה הישראלית מאותגרת אומנם בשנים האחרונות, אך עדיין ניכר עניינם של שני הצדדים לשמור על בהירות אסטרטגית באשר לכללי המשחק וההרתעה ההדדית ביניהם. זאת משום שאלה משרתים את האינטרס שלהם במניעת מלחמה רחבה, שבה עלולים שני הצדדים לספוג מכות קשות ביותר. אומנם בשנה האחרונה ניכרת עלייה בביטחון העצמי של חזבאללה ובנכונותו לסיכונים גדולים יותר מבעבר, אשר עלולים לדרדר את המצב, אך מנגד נראה שהארגון עודנו מרוסן במידה רבה ומעוניין להימנע מעימות חזיתי רחב עם ישראל.

ריסון זה הוא בין השאר תוצר של השתלבות והתבססותו של חזבאללה בלבנון לאורך השנים,

משולב רבי-חזיתי נגד ישראל, כפי שבא לידי ביטוי בפעם הראשונה במהלך מבצע שומר החומות (מאי 2021). תוצאות הבחירות בישראל (נובמבר 2022), שהובילו לעלייתה של ממשלת ימין, והמחאה הרחבה שפרצה ברחובות נגד ניסיונותיה של הממשלה לקדם "רפורמה משפטית" נתפסו על ידי חזבאללה כהזדמנות נוספת לחיזוק משוואת ההרתעה לטובת הארגון. במחצית הראשונה של 2023 ניכר היה כי הוויכוח הפנימי העמוק בישראל נתפס כחולשה ישראלית, והדבר חיזק את אמונתו העמוקה של נסראללה בהתממשות תאוריית קורי העכביש שלו ובהזדמנות עבור הארגון, מתוך תחושת ביטחון כוזבת של נסראללה (שוויצר ומזרחי, 2023). תחושת ביטחון כוזבת זו, כמו גם התסכול האיראני והפלסטיני מחוסר המעורבות הישירה של חזבאללה במאבק נגד ישראל, בתגובה לפגיעתה ביעדים איראניים בסוריה ובאיראן עצמה, הובילו לשני מהלכים שחרגו ממשוואת ההרתעה כלפי ישראל:

1. הראשון – ביצוע פיגוע בשטח ישראל (13 במארכ 2023) בצומת מגידו בכביש 65, במתווה של מטען צד שהוטמן על ידי מחבל שאומן ונשלח על ידי הארגון, חדר לישראל מגבול לבנון וגרם לפגיעה קשה של אזרחי ישראלי. ככל הנראה כוונת הארגון הייתה לבצע הרג נרחב. פיגוע זה בוצע על ידי חזבאללה ללא פעילות ישראלית מקדימה, שבעבר נתפסה כ"הפרה" ישראלית של כללי המשחק, אלא ביוזמתו ותוך "חריגה" נוספת מכללים אלה. חזבאללה אומנם נמנע מקבלת אחריות מפורשת לאירוע, אולם מהמידע שפורסם עולה בבירור כי הוא שעמד מאחורי ניהול וביצוע הפעולה, ייתכן בדרכונה של איראן.
2. השני – ירי 34 רקטות משטח לבנון במהלך חג הפסח (6 באפריל), בעקבות עימותים בהר הבית. קיים ויכוח לגבי מידת ידיעתו או מעורבותו המוקדמת של חזבאללה בהתרת ירי זה, אך למרות שעל פי הקביעה הנחרצת של גורמים מודיעיניים בישראל חזבאללה לא ידע מראש על עיתוי הירי הספציפי הזה, הערכתו היא שחזבאללה הכיר את התשתית הקיימת ונתן את הסכמתו העקרונית לירי במסגרת פעולות התיאום האסטרטגיות בין בכירי חזבאללה לבכירי חמאס, הג'האד האסלאמי הפלסטיני ואיראן, אשר שהו באותה עת בבירות.

מכל מקום נראה כי בשני המקרים חזבאללה פעל בשירות האינטרסים שלו ושל שותפיו לחזית ההתנגדות, ובראשם איראן, תוך הסתתרות מאחורי פעילים פלסטינים כדי לטשטש את מידת מעורבותו, אך בה בעת הפגין נכונות לסיכון רציני מתגובה ישראלית במקרה של חשיפה, כחלק ממדיניות ההליכה על הקצה של הארגון. ניתן להעריך

אביב. המחקר שלה עוסק בבסיס המוסרי של כללי אתיקת המלחמה. בעבודתה במכון מתמקדת בשאלות אלה ביחס לטרור ובאינטראקציה שבין שאלות אלו למלחמת התודעה שמנהלים ארגוני הטרור. ענת השלימה את התואר הראשון שלה בפילוסופיה ובתוכנית המצטיינים של אוניברסיטת חיפה בהצטיינות יתרה, והמשיכה ללימודי תואר שני בפילוסופיה.

anatgelber@gmail.com

מקורות

אייכנר, א' (2022, 26 ביולי). **אחרי האיומים של נסראללה: ישראל העבירה מסרי אזהרה לחיזבאללה**. Ynet.

<https://tinyurl.com/mutf4wu7>

אייכנר, א' וזיתון, י' (2020, 27 ביולי). **נתניהו על התקרית בצפון: חיזבאללה משחק באש**. Ynet. <https://tinyurl.com/yvfw8wze>. איש מעש, א' (2017). התרבות האסטרטגית של חזבאללה. **מערכות**, 470, 58–67.

<https://tinyurl.com/3vwxwjevn>

אלבו, מ' וסא"ל ע' (2021). למידה והשתנות בחיזבאללה: בדרך לתפיסת הפעלה חדשה? **בין הקטבים**, 35, 101–123.

<https://tinyurl.com/463byh7d>

אל"ם ט' ואל"ם ר' (2023). תפיסת העליונות בתחרות האסטרטגית בין ישראל ובין איראן. **בין הקטבים**, 39, 1–10.

<https://tinyurl.com/32j79nu3>

דקל, א' (2023, 16 באפריל). **התלכדות ציר ההתנגדות הפלסטיני וציר איראן-חזבאללה**. מבט על, 1709, המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<https://tinyurl.com/mmuzwadf>

דקל, א' וקורץ, ע' (2020, 24 במאי). **מהלך חד-צדדי כמעצב אסטרטגי: 20 שנה ליציאה מלבנון, 30 יום לסיפוח**. פרסום מיוחד. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<https://tinyurl.com/ye2zukt5>

הכהן, ד' (2022, 8 באוקטובר). **בני גנץ מאיים: "אם חיזבאללה יעשה טעות ויתקוף – נפרק את לבנון"**. נתניהו הוזמן לתדרוך.

<https://tinyurl.com/yc4baeyk>

ולנס, כ' וכדורי, ע' (2022, 10 ביולי). **חמש השנים הטובות של המב"מ בסוריה – ומה הלאה?** מבט על, 1617, המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<https://tinyurl.com/y6e6eny7>

זיתון, י' (2023, 17 ביוני). **סיירת גולני נערכת לחימה מול חיזבאללה בשטח ישראל | תיעוד מהאימון המיוחד**. Ynet.

<https://tinyurl.com/27hr93px>

חלבי, ע' (2023, 26 במאי). **נסראללה עונה לראש אמ"ן: "אתם לא מאיימים במלחמה – אנחנו כן"**. Ynet.

<https://tinyurl.com/4dk8xv24>

חלבי, ע' (2023, 2 ביוני). **"כוח רדואן" שואף לחדור לישראל ולכבוש שטחים בגליל: הקומנדו של חיזבאללה**. Ynet.

<https://tinyurl.com/mrxfe9fh>

כדורי, ע' (2023, 26 בפברואר). **המב"ם בסוריה: תמונת מצב ומגמות עיקריות**. פרסום מיוחד. המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<https://tinyurl.com/254fuuce>

כנאענה, ע"א (2021). **חזבאללה והגמוניית המקאומה**. הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס.

מודריק עברוני, ח' (2020). **צה"ל ואזור הביטחון בשנים 1985–2000 – תפיסה, היערכות ופעילות**. **יסודות**, 2.

<https://tinyurl.com/53azuj8y>

מזרחי, א' (2022, 23 באוקטובר). **ההסכם עם לבנון – פשרה שיתרונותיה עולים על חסרונותיה**. מבט על, 1652, המכון למחקרי ביטחון לאומי.

<https://tinyurl.com/43hhscyp>

ושל העלייה בחשיבות השיקולים הנוגעים למצבה של לבנון ולמעמדו של הארגון בה (מיכאל ודוסטרי, 2018). להערכתנו, האחריות המתפתחת של חזבאללה למצבה של לבנון ולעתיד תושביה חשובה לארגון לפחות כמו השיקולים הנוגעים לאינטרסים של איראן ולמשנתה האידיאולוגית. ככל שחזבאללה מתחכך יותר בפרקטיקות המדיניות ומתנסה בהן, כך הוא מגלה שיש לו עוד ערוצי השפעה מלבד הערוץ הקינטי. בה בעת הולכת וגוברת האחריות של הארגון לעתידה של לבנון ותושביה, וניכרת רגישותו לביקורת המתרחבת כלפיו בקרב הציבור הלבנוני על רקע המשבר הכלכלי-פוליטי הקשה בלבנון מאז 2019, שהוביל לירידה בתמיכה במחנהו של חזבאללה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בתוצאות הבחירות לפרלמנט הלבנוני (מאי 2022).

עם זאת, נטייתו של נסראללה לסיכונים מתוך תקווה שישראל, נוכח חולשתה הנוכחית בראייתו, תכיל את תגובתה, ונוכח המחויבות ההולכת וגוברת של הארגון לחזית ההתנגדות בשירות האינטרס האיראני והפלסטיני – כל אלה עלולים לייצר תרחישים בלתי נשלטים של עימותים קצרים ומוגבלים שעלולים להתפתח למלחמה רחבה, בניגוד לאינטרס של שני הצדדים. הדבר מחייב את ישראל ללמוד את התרחישים האלה ולהיערך לקראתם.

יורם שוייצר, חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי וראש התכנית לטרור ומלחמה בעצימות נמוכה, הצטרף לצוות המחקר בפברואר 2003. הוא שירת בקהילת המודיעין, שימש יועץ לאסטרטגיות לוחמה בטרור למשרד ראש הממשלה ולמשרד הביטחון, כיהן כראש המדור נגד טרור בינלאומי בצה"ל וכחבר ב"כוח משימה" העוסק בנושא השבויים והנעדרים הישראליים במשרד ראש הממשלה. שוייצר היה חוקר וראש 'תוכנית הלימודים החינוכית' במכון למדיניות בינלאומית נגד הטרור (ICT) במרכז הבינתחומי בהרצליה. הוא בעל תואר MA בהיסטוריה צבאית ודיפלומטית מטעם אוניברסיטת תל אביב. yorams@inss.org.il

אורנה מזרחי היא חוקרת בכירה במכון למחקרי ביטחון לאומי. אורנה היא מוותיקי המל"ל (שירתה תחת שמונה ראשי מל"ל). בתפקידה האחרון (2015–2018) כסגנית המל"ל למדיניות חוץ ריכזה את עבודת המטה והתכנון האסטרטגי עבור רה"מ והקבינט המדיני-ביטחוני בנושאים אזוריים ובינ"ל, והייתה אחראית להכנת הנירות לפגישותיו המדיניות של ראש הממשלה. לאורנה תואר MA (בהצטיינות) בהיסטוריה של המזה"ת מאוניברסיטת תל אביב. ornam@inss.org.il

ענת שפירא היא חוקרת (מלגאית ניובאואר) בתוכנית הטרור ולוחמה בעצימות נמוכה במכון למחקרי ביטחון לאומי ודוקטורנטית במחלקה לפילוסופיה באוניברסיטת תל

שפירא, ש' (2020). **המאבק בין ישראל וחזבאללה, 1982-2020**. המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה.

<https://tinyurl.com/5debd2en>

INSS Israel (2021, 17 באוגוסט). **עזה, איראן, גבול הצפון – ומה שביניהם: איום התיאום של ציר ההתנגדות**. פודקאסטרטגי 180 [סרטון]. <https://tinyurl.com/3xa2au8j>

Al-Aloosy, M. (2020). *The Changing Ideology of Hezbollah*. Palgrave Macmillan.

Al-Salhy, S. (2020, January 14). *EXCLUSIVE: Iran tasked Nasrallah with uniting Iraqi proxies after Soleimani's death*. Middle East Eye. <https://tinyurl.com/cs82pdtr>

Byman, D.L. (2022). *Hezbollah's Dilemmas*. Brookings Institute Policy Brief. <https://tinyurl.com/38ksmha6>

Caldwell, N. (2022, February 18). *Hezbollah after Syria: More lethal, less domestic support*. Journal of Political Inquiry. <https://tinyurl.com/bdfnm7da>

Daher, A. (2015, November 4). *Hezbollah and the Syrian conflict*. The Middle East Institute. <https://tinyurl.com/4c7hep7b>

Daher, A. (2019). *Hezbollah: Mobilization and Power*. Oxford University Press.

El-Houri, W. & Saber, D. (2010) *Filming resistance: A Hezbollah strategy*. *Radical History Review*, 106, 70–85. <https://tinyurl.com/mry87heb>

Gabrielsen, I. (2014), *The evolution of Hezbollah's strategy and military performance, 1982–2006*. *Small Wars and Insurgencies* 25/2, 257–283. <https://doi.org/10.1080/09592318.2014.903636>

Ghaddar, H. (2016, December 21) *What's at stake for Lebanon's new government*. The Washington Institute for Near East Policy. <https://tinyurl.com/578aex89>

Ghaddar, H. (2020, December 9). *Hezbollah has created parallel financial and welfare systems to manage the current crisis*. The Washington Institute for Near East Policy. <https://tinyurl.com/2dya862w>

Harb, Z. (2011) *Channels of resistance in Lebanon: Liberation propaganda, Hezbollah and the media*. I.B. Tauris.

Kizilkaya, Z. (2019). *Morality of Hezbollah's conflicts with Israel*. *Critical Studies on Terrorism*, 12(3). 371–394. <https://doi.org/10.1080/17539153.2019.1573037>

Levitt, M. (2013). *Hezbollah: The global footprint of Lebanon's party of God*. Georgetown University Press.

Levitt, M. (2020). *Breaking Hezbollah's 'Golden Rule': An Inside Look at the Modus Operandi of Hezbollah's Islamic Jihad Organization*. *Perspectives on Terrorism*, 14(4). 21–42. <https://www.jstor.org/stable/26927662>

Levitt, M. (2021, July 26). *Hezbollah's regional activities in support of Iran's proxy networks*. The Washington Institute for Near East Policy. <https://tinyurl.com/bdfjkz8t>

Levitt, M. (2023, March 21). *Hezbollah infiltrates Israel (Part 1): Another step toward changing the rules of the game*. The Washington Institute for Near East Policy. <https://tinyurl.com/2p8jaham>

Middle East Monitor (2022, May 23). *Lebanon: Geagea renews calls for Hezbollah's disarmament*. <https://tinyurl.com/a38ezx2n>

מזרחי, א' (2022, 15 בנובמבר). **הוואקום השלטוני בלבנון והשלכותיו על ישראל**. מבט על, 1660, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/44tavidku>

מזרחי, א', דקל, א' ובזק, י' (2020). **המערכה הבאה בצפון: תרחיש, אסטרטגיות והמלצות למדיניות הישראלית** (מזכר 206). המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/2p94p5ur>

מזרחי, א' ושווייצר, י' (2020, 16 באוגוסט). **בעקבות האסון בבירות – היש סיכוי לשינוי המצב בלבנון?** מבט על, 1365, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/369huk4s>

מזרחי, א' ושווייצר, י' (2022, 15 ביוני). **מאמצי חיזבאללה למיצובו כמגן לבנון, בעקבות הבחירות**. מבט על, 1610, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/5fvr6fft>

מזרחי, א' ושווייצר, י' (2023, 15 במארס). **האירועים בישראל מחזקים את תפיסת "קורי העכביש" של נסראללה**. מבט על, 1697, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/3d75wxjs>

מזרחי, א' ושווייצר, י' (2023, 27 באפריל). **ישראל תידרש לשנות את משוואת ההרתעה מול חזבאללה**. מבט על, 1715, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/5rukxm2y>

מיכאל, ק' ודוסטרי, ע' (2018). **תהליך ההתמסדות של שחקנים תת-מדינתיים: התנהלות חמאס בין ריבונות להמשך האלימות. כתב העת הבינתחומי ללימודי המזרח התיכון**, 3, 57–90. <https://tinyurl.com/23sy99d2>

מלמן, י' (2019, 1 בפברואר). **בישראל ובארה"ב מעצמים את מיתוס סולימאני ומחזקים את מעמדו באיראן. מעריב**. <https://tinyurl.com/ypw23e7z>

מרכז המידע למודיעין ולטרור (2020, 7 במאי). **גרמניה הודיעה כי תוציא את חזבאללה מחוץ לחוק. בהכרזה זו הצטרפה גרמניה למדינות נוספות בעולם, שכבר הכריזו על הארגון כעל ארגון טרור**. <https://tinyurl.com/3a2ym27d>

מרכז המידע למודיעין ולטרור (2021, 4 בינואר). **המענה של חזבאללה למשבר הכלכלי בלבנון: תמונת מצב**. <https://tinyurl.com/3mjmmype>

נווה, ת' (2007). **יחסי ההרתעה בין מדינת ישראל וארגון חזבאללה בשנים 1982–2006**. עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך ללימודי ביטחון. אוניברסיטת תל אביב. <https://tinyurl.com/4uz6pt5s>

נחמיאס, ר' (2006, 27 באוגוסט). **"לא היינו חוטפים חיילים לו ידענו שזו התגובה"**. Ynet. <https://tinyurl.com/m767cs7b>

סובלמן, ד' (2003). **כללי משחק חדשים: ישראל וחזבאללה לאחר הנסיגה מלבנון**. מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל אביב.

קורץ, ע' (עורכת), בורגין, מ' וטל, ד' (1993). **טרור איסלאמי וישראל – חיזבאללה, ג'יהאד איסלאמי, חמאס**. פפירוס.

שווייצר, י' ומזרחי, א' (2019, 3 בספטמבר). **מורכבות השיקולים שהנחו את תגובת חזבאללה לתקיפות הישראליות**. מבט על, 1210, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/5n743bbw>

שווייצר, י' ורימר, א' (2018, 11 בדצמבר). **נטרול פרויקט המנהרות של חזבאללה: צעד נוסף במערכה הנמשכת נגד ההשפעה האזורית של איראן**. מבט על, 1116, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/r2vsrkd>

שווייצר, י', שפירא, ע' וסימן טוב, ד' (2022, 31 באוקטובר). **"חזבאללה נותן גז": המערכה של הארגון סביב "כריש"**. מבט על, 1655, המכון למחקרי ביטחון לאומי. <https://tinyurl.com/mv47sw8y>

שי, ש' (2001). **טרור בשליחות האויב: עשרים שנות טרור שיעי, 1999–1979**. מפעלות המרכז הבינתחומי הרצליה.

שלייפר, ר' (2002). **לוחמה פסיכולוגית בישראל – עיון מחדש**. מרכז גינ'סאדא למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת בר-אילן.

שפירא, ש' (2000). **חזבאללה בין איראן ללבנון**. הקיבוץ המאוחד.

- Norton, R.A. (2018). *Hezbollah – A short history*. Princeton University Press.
- Schleifer, R. (2014). *Psychological warfare in the Arab-Israeli conflict*. Palgrave Macmillan.
- Schweitzer, Y. (2004, June 18). *Suicide terrorism: Historical background and risks for the future*. WideAngle. <https://tinyurl.com/3drppfb2>
- Shapira, S. (2021). *Hizballah: Between Iran and Lebanon*. The Moshe Dayan Center, Tel Aviv University.
- Shay, S. (2017). *Israel and Islamic terror abductions: 1986-2016*. Sussex Academic Press.
- Sobelman, D. (2009). Hizballah – From terror to resistance, towards a national defence strategy. In C. Jones, & S. Catignani, (Eds.), *Israel and Hizballah: An asymmetric conflict in historical and comparative perspective* (pp. 49-66). Taylor & Francis.
- Sobelman, D. (2018). Israel-Hezbollah: From “rules of the game” to deterrence stability. In E. Lieberman, (Ed.), *Detering terrorism* (pp. 78-97). Routledge.
- Sobelman, D. (2022). Re-conceptualizing triangular coercion in international Relations. *Cooperation and Conflict* 0(0), 1-18. <https://doi.org/10.1177/00108367221098494>
- Sobelman, D. (2023). Hezbollah’s coercion and the Israel-Lebanon Maritime Deal. *Middle East Policy*, 30(2), 75–93. <https://doi.org/10.1111/mepo.12689>